

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ТУРИСТИЧНЕ КРАЇНОЗНАВСТВО

Методичні рекомендації
до вивчення дисципліни (для студентів першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти спеціальності 242 «Туризм і рекреація»)

Рецензенти:

М. М. Покоłodна – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри туризму і готельного господарства Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова;

О. В. Ханова – кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

*Затверджено до друку рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 7 від 16 квітня 2024 року)*

Т 87 Туристичне країнознавство : методичні рекомендації до вивчення дисципліни (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 242 «Туризм і рекреація») / укладачі Г. І. Гапоненко, А. Ю. Парфіненко, М. В. Сідоров. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2024. – 72 с.

Видання містить програму навчальної дисципліни, методичні матеріали до семінарських занять, організаційно-методичні рекомендації до самостійної роботи студентів та проведення контролю знань, методичні рекомендації до написання контрольних робіт, теоретичні питання для підготовки до підсумкового контролю. Методичні рекомендації розроблені для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 242 «Туризм і рекреація».

УДК 338.483:908](072)

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2024

© Гапоненко Г. І., Парфіненко А. Ю., Сідоров М. В., уклад., 2024

© Дончик І. М., макет обкладинки, 2024

ЗМІСТ

1. Загальні положення.....	4
2. Академічна доброчесність під час навчання	5
3. Тематичний план курсу	7
4. Програма навчальної дисципліни	8
5. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять студентів	11
6. Завдання для самостійної роботи	21
7. Методичні рекомендації до підготовки контрольних робіт	28
8. Теоретичні питання для підготовки до підсумкового контролю.....	31
9. Розподіл балів, які отримують студенти та критерії оцінювання.....	36
Список рекомендованої літератури	42
Термінологічний словник.....	45
Додатки	69

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Програма навчальної дисципліни «Туристичне країнознавство» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за спеціальністю 242 «Туризм і рекреація»

Метою вивчення дисципліни «Туристичне країнознавство» є формування у студентів знань з теорії та методики країнознавчого аналізу для сфери туризму, туристичної специфіки окремих регіонів, країн та туристичних центрів.

Завданнями вивчення дисципліни «Туристичне країнознавство» є теоретична і практична підготовка майбутніх туризмознавців з питань:

- науково-методологічних засад країнознавства;
- специфіки, особливостей та технології проведення країнознавчого дослідження у сфері туризму;
- туристичного районування світу та застосування регіонального підходу до туристичної оцінки країн і регіонів;
- структури та методики проведення комплексної туристичної характеристики країни, що виступає в ролі туристичного об'єкта чи експортера туризму;
- комплексної оцінки туристичного потенціалу туристичних регіонів світу, провідних туристичних країн та їх туристичних центрів.

Результатами вивчення дисципліни «Туристичне країнознавство» згідно з освітньо-професійною програмою «Туристичний бізнес» є:

- знання історії, демографії, економіки, політичного устрою країн світу;
- здатність аналізувати історичні корені виникнення конкретних ситуацій в міжнародних відносинах України з іншими країнами світу;
- здатність проводити країнознавчі та краєзнавчі дослідження щодо умов розвитку туризму на визначеній території.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- особливості політичної картини світу;
- глобальні тенденції розвитку туризму у світі;
- основні концепції країнознавчих досліджень;
- специфіку просторово-територіальної організації країн світу;
- туристичні макрорегіони і регіони світу;
- туристичні ресурси країн світу;
- географію основних напрямків розвитку туризму (ділового, релігійного, лікувального-оздоровчого, туризму з метою відпочинку та розваг) та ін.

вміти:

- збирати та аналізувати інформацію;
- працювати з фіксованою інформацією, з довідковою літературою, складати тексти доповідей, виступів, статей;
- аналізувати існуючий рекреаційний потенціал країн, визначати перспективи його використання;
- використовувати дослідження світового ринку послуг з метою розробки турів;
- визначати потенційний попит споживачів рекреаційних послуг задля розробки проектів нових турів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин / 4 кредити ECTS (освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр).

2. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ

Науково-освітня діяльність Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна базується на дотриманні правил та норм академічної доброчесності. Впровадження цих принципів означає, що в процесі навчання і дослідницької роботи студенти, викладачі та науковці дотримуються статті 42 Закону України «Про освіту», в якій надано визначення академічній доброчесності як сукупності етичних принципів і визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Дотримання академічної доброчесності під час освітнього процесу в університеті передбачає посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське і суміжні права; надання правдивої інформації про методики й результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання. Отже, цінність академічної доброчесності полягає у створенні довіри до результатів навчання та наукових досягнень.

Заходи, спрямовані на дотримання академічної доброчесності для здобувачів освіти

1. Самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей).

2. Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей.

3. Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права.

4. Надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Компетентності студента з академічної доброчесності:

- здатність діяти у професійних і навчальних ситуаціях із позицій академічної доброчесності та професійної етики;
- самостійно виконувати навчальні завдання;
- коректно покликатися на джерела інформації у разі запозичення ідей, тверджень, відомостей;
- усвідомлювати значущість норм академічної доброчесності, оцінювати приклади людської поведінки відповідно до них;
- оцінювати приклади людської поведінки відповідно до норм академічної доброчесності;
- давати моральну оцінку власним вчинкам, співвідносити їх із моральними та професійними нормами та інші.

Порушеннями принципів академічної доброчесності вважається:

- академічний плагіат (оприлюднення наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства);
- самоплагіат (оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів);
- фабрикація (вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях);
- фальсифікація (свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень);
- списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання);
- обман (надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу (формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування));
- хабарництво (надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі);
- необ'єктивне оцінювання (свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти).

3. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	сем.	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Теорія та методологія туристичного країнознавства												
Тема 1. Національна держава і міжнародний туризм у вимірах глобалізації	10	2	2			6	10	1				9
Тема 2. Туристичне країнознавство як навчальна та наукова дисципліна	10	2	2			6	10	1				9
Тема 3. Політична карта світу – основа країнознавчих знань	10	2	2			6	10	1				9
Тема 4. Просторово-територіальна організація країн світу	10	2	2			6	10	1				9
Тема 5. Туристичний образ та імідж країни	10	2	2			6	10	1				9
Разом за розділом 1	50	10	10			30	50	5				45
Розділ 2. Туристичні ресурси країн світу												
Тема 7. Туристичні ресурси країн Азіатсько-Тихоокеанського макрорегіону	10	4	4			6	10	1				9
Тема 8. Туристичні ресурси країн Американського макрорегіону	10	4	4			5	10	2				8
Тема 9. Туристичні ресурси країн Африканського макрорегіону	12	5	5			5	12	2				10
Тема 10. Туристичні ресурси країн Близькосхідного макрорегіону	10	4	4			4	10	2				8
Разом за розділом 2	70	22	22			26	54	9				45
Контрольна робота							16					16
Усього годин	120	32	32			56	120	14				106

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ 1. Теорія та методологія туристичного країнознавства

Тема 1. Національна держава і міжнародний туризм у вимірах глобалізації

Виникнення і сутність національної держави. Зростання ролі національної держави. Особливості впливу глобалізації на національну державу: економічний, політичний та культурний суверенітет під загрозою.

Інституціоналізація туризму. «Рекреаційний бум». Народження «Homo Viator» (людини подорожуючої). Туризм як чинник глобалізації. Функції туризму за умов глобалізації. Туризм – нова роль для національної держави. Парадигма туризму XXI століття.

Мобільність – принципний концепт нової туристичної парадигми. Концепція сталого розвитку туризму – нова філософія подорожування. Екологічний імператив як складова нової туристичної парадигми. Диверсифікація ринку туристичних послуг як вияв соціологізації туризму.

Література: основна [1; 3; 6; 8; 13; 14; 15]; додаткова [10; 11; 13; 15; 20].

Тема 2. Туристичне країнознавство як навчальна та наукова дисципліна

Основні етапи розвитку країнознавчих знань та інституціоналізація країнознавства. Основні періоди та наукові школи розвитку країнознавства. Антропогеографічний напрямок країнознавчих досліджень в університетах Російської Імперії. Традиції вітчизняного країнознавства. С. Рудницький. М. Баранський. Сучасні школи країнознавчих досліджень.

Туристичне країнознавство: історія, становлення, об'єкт, предмет, функції.

Принципи, методи та закономірності у країнознавстві.

Література: основна [2; 3; 11; 12; 14; 15]; додаткова [5; 6; 10; 25].

Тема 3. Політична карта світу – основа країнознавчих знань

Розмаїтість країн сучасного світу. Поняття «держава» та «країна». Основні форми правління та адміністративно-територіального устрою. Незалежна держава, колонія, протекторат, підопічна територія. Особливості державного ладу. Монархічна форма правління. Республіка. Форми адміністративно-територіального устрою. Унітарна держава, федеративна держава, конфедерація, протодержава.

Расові та етнічні відмінності людства. Мовне розмаїття населення Землі. Релігійна строкатість світу.

Література: основна [2; 12; 14; 15]; додаткова [10; 11; 13; 15].

Тема 4. Просторово-територіальна організація країн світу

Формування сучасного світового господарства: зародження, еволюція. Євроцентризм світового господарства та його причини. Світо-системна теорія І. Валерстайна.

Поняття «географічне положення держави». Основні ознаки географічного положення: дистанційність, детермінованість, потенційність. Політико-географічне положення держави: фізико-географічна, економіко-географічна, транспортно-географічна, геополітична та геостратегічна складові. Просторово-територіальна площина політико-географічного положення держави: глобальне, регіональне, локально-сусідське політико-географічні положення.

Використання понять «територія» та «простір» в туристичному країнознавстві. Властивості території. Територія держави. Параметри території: розмір, конфігурація та державні кордони. Простір як умова для туристичної діяльності. Уявлення про адміністративно-територіальний устрій країн. Центрування простору та столичне місто. Класифікація столиць країн світу за походженням.

Література: основна [1; 2; 5; 10; 12; 14; 15; 16]; додаткова [9; 10; 11; 19].

Тема 5. Туристичний образ та імідж країни

Культурно-образний підхід – основа формування туристичного образу території. Поняття «образ» – «імідж» – «бренд» території: ієрархія, сутність, властивості та специфіка застосування.

Методологічні основи створення туристичного іміджу країни. Туристичний імідж країни як продукт інформаційного середовища. Властивості та функції туристичного іміджу. Маркетинг іміджу. Методологічні принципи іміджування країни. Алгоритм створення туристичного іміджу країни. Механізми реалізації туристично-іміджевої політики держави.

Література: основна [8; 10; 12; 14; 15; 17]; додаткова [1; 10; 13; 14; 21].

Розділ 2. Туристичні ресурси країн світу

Тема 6. Туристичні ресурси країн Європейського макрорегіону

Особливості туризму з метою відпочинку та розваг в Європі. Європейський макрорегіон як найбільший ринок виїзного туризму. Основні фактори внутрішньо європейського туристського обміну. Основні центри лікувально-оздоровчого туризму в Європі. Розповсюдження ділового туризму в країнах Європи. Основні центри паломництва християн.

Туристичні країни Північної Європи: Данія, Ісландія, Королівство Норвегія, Фінляндська республіка, Швеція.

Туристичні країни Західної Європи: Королівство Бельгія, Королівство Нідерланди, Герцогство Люксембург, Велика Британія, Ірландія, Німеччина, Франція.

Туристичні країни Центральної та Східної Європи: Болгарія, Польща, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Республіка Угорщина, Хорватія, Чехія, Черногорія.

Туристичні країни Західного Середземномор'я та Південної Європи: Андорра, Гібралтар, Іспанія, Італія, Князівство Монако, Португалія, Республіка Сан-Марино, Грецька Республіка.

Література: основна [2; 7; 15; 17]; додаткова [3; 5; 8; 9; 13; 14; 25].

Тема 7. Туристичні ресурси країн Азіатсько-Тихоокеанського макрорегіону

Загальна характеристика Азіатсько-Тихоокеанського макрорегіону. Туристичні країни Східної та Південно-Східної Азії: Республіка Корея, Кореїнська Народна Демократична Республіка, Китай, Монголія, Тайвань, Японія, Бруней, В'єтнам, Індонезія, Королівство Камбоджа, Лаос, Малайзія, М'янма, Сінгапур, Східний Тимор, Таїланд, Філіппіни.

Туристичні країни Південної Азії: Республіка Індія, Королівство Непал, Шрі-Ланка, Мальдівські острови, Пакистан, Королівство Бутан, Бангладеш.

Туристичні країни країн Австралії та Океанії: Австралія, Нова Зеландія, Океанія, Каледонія, Соломонові острови, Вануату.

Література: основна [4; 6; 7; 9; 15]; додаткова [3; 5; 6; 8; 9; 13; 14; 25].

Тема 8. Туристичні ресурси країн Американського макрорегіону

Особливості туризму з метою відпочинку та розваг в країнах Північної і Латинської Америки. Основні центри лікувально-оздоровчого туризму в Північній Америці. Розповсюдження ділового туризму.

Туристичні країни Північної і Центральної Америки: Сполучені Штати Америки, Канада, Мексика, Коста-Ріка, Гватемала, Беліз, Панама, Куба, Ямайка, Багамські острови, Домініканська Республіка, Барбадос.

Туристичні країни Південної Америки і Карибського басейну: Бразилія, Аргентина, Венесуела, Колумбія, Болівія, Еквадор, Чилі, Уругвай, Парагвай, Перу.

Література: основна [4; 14; 15; 17]; додаткова [3; 5; 8; 9; 13; 14; 22; 25].

Тема 9. Туристичні ресурси країн Африканського макрорегіону

Туризм з метою відпочинку і розваг в країнах Африки. Лікувально-оздоровчий туризм на Африканському континенті. Інші види туризму.

Північноафриканський туристичний район: Алжир, Марокко, Судан, Туніс.

Західноафриканський туристичний район: Буркіна-Фасо, Гамбія, Гана, Кабо-Верде, Кот-Д'Івуар, Нігер, Нігерія, Сенегал.

Центральноафриканський туристичний район: Ангола, Демократична Республіка Конго, Конго, Центральноафриканська Республіка, Чад.

Південноафриканський туристичний район: Намібія, Південноафриканська Республіка, Свазіленд.

Східноафриканський туристичний район: Ефіопія, Замбія, Зімбабве, Кенія, Коморські Острови, Мадагаскар, Маврикій, Мозамбік, Сейшельські Острови, Танзанія, Уганда.

Література: основна [4; 14; 15]; додаткова [3; 5; 8; 9; 13; 14; 25].

Тема 10. Туристичні ресурси країн Близькосхідного макрорегіону

Загальна характеристика Близькосхідного макрорегіону. Туристичні країни макрорегіону: Бахрейн, Йорданія, Ліван, Оман, Саудівська Аравія, Сирія, Об'єднані Арабські Емірати. Єгипет як ключовий туристичний напрямок Близькосхідного макрорегіону.

Література: основна [4; 6; 7; 9; 15]; додаткова [3; 5; 8; 9; 13; 14; 22; 25].

5. ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ СТУДЕНТІВ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Національна держава і міжнародний туризм у вимірах глобалізації	2
2	Туристичне країнознавство як навчальна та наукова дисципліна	2
3	Політична карта світу – основа країнознавчих знань	2
4	Просторово-територіальна організація країн світу	2
5	Туристичний образ та імідж країни	2
6	Туристичні ресурси країн Європейського макрорегіону	5
7	Туристичні ресурси країн Азіатсько-Тихоокеанського макрорегіону	4
8	Туристичні ресурси країн Американського макрорегіону	4
9	Туристичні ресурси країн Африканського макрорегіону	5
10	Туристичні ресурси країн Близькосхідного макрорегіону	4
	Разом	32

Розділ 1. Теорія та методологія туристичного країнознавства

Семінар 1.

Національна держава і міжнародний туризм у вимірах глобалізації

Обговорення наступних питань:

- Національна держава в умовах глобалізації.
- Культурна та економічна глобалізація.
- Туризм як прояв та чинник глобалізації сучасного світу.
- Інституціоналізація туризму.
- Функції туризму.

- Парадигма туризму ХХІ століття.
- Концепція сталого розвитку туризму.

Література:

1. Будз М. Д., Мартинюк В. О., Постоловський Р. М., Троян С. С. Комплексне країнознавство (основні поняття, категорії, країни, персоналії) : словник-довідник. Київ : ПП Самборський І.О., 2003. 256 с.
2. Лиман С. І., Парфіненко А. Ю., Посохов І. С. Історія туризму : навчальний посібник (для студентів спеціальності «Туризм»). Суми : ПФ Університетська книга, 2018. 372 с.
3. Мальська М. П., Худо В. В., Цибух В. І. Основи туристичного бізнесу. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 272 с.
4. Парфіненко А. Ю. Національна держава і міжнародний туризм у вимірах глобалізації: вступ до курсу «Туристичне країнознавство». Харків : Бурун Книга, 2009. 128 с.
5. Парфіненко А. Ю. Туристичне країнознавство : навч. посіб. Харків : Бурун Книга, 2009. 288 с.
6. Парфіненко А. Ю. Міжнародний туризм в Україні геополітичні аспекти глобального явища. *Актуальні проблеми міжнародних відносин* : зб. наукових праць. Випуск 126 (частина І). Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2015. С. 12–22. doi: 10.17721/artm.2015.126.1.12-23.
7. Парфіненко А. Ю., Сідоров В. І., Любіцева О. О. Туристичне країнознавство : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2015. 551 с.
8. Юрченко С. О., Юрченко О. Є. Міжнародний туризм : навч. посіб. (для студентів спеціальностей «Туризмознавство», «Міжнародні економічні відносини»). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 328 с.
9. Cohen S. and Hopkins D. (2019) Autonomous vehicles and the future of urban tourism. *Annals of Tourism Research*. 74. 33–42.

Семінар 2.

Туристичне країнознавство як навчальна та наукова дисципліна

Обговорення наступних питань:

- Історія становлення туристичного країнознавства.
- Об'єкт, предмет та функції туристичного країнознавства.
- Основні країнознавчі концепції.
- Принципи, методи та закономірності у країнознавстві.

Література:

1. Алешугіна Н. О., Зеленська О. О., Смаль І. В. Туристичне країнознавство у таблицях і схемах : навч. посіб. Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2011. 387 с.
2. Лиман С. І., Парфіненко А. Ю., Посохов І. С. Історія туризму : навчальний посібник (для студентів спеціальності «Туризм»). Суми : ПФ Університетська книга, 2018. 372 с.
3. Масляк П. О. Країнознавство. Київ : Знання, 2008. 292 с.
4. Парфіненко А. Ю. Туристичне країнознавство : навч. посіб. Харків : Бурун Книга, 2009. 288 с.
5. Парфіненко А. Ю., Сідоров В. І., Любіцева О. О. Туристичне країнознавство : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2015. 551 с.

6. Туристичне країнознавство: країни-лідери туризму : навч. посіб. / за ред.: О. О. Любіцевої. Київ : Альтерпрес, 2008. 436 с.
7. Fennell D. A. and Cooper C. (2020) Sustainable Tourism: Principles. Contexts and Practices Channel View. Bristol.
8. Mowforth M. and Munt I. (2008) Tourism and Sustainability. 2nd edition. Routledge. Abingdon.

Семінар 3.

Політична карта світу – основа країнознавчих знань

Виступи з доповідями за наступним планом:

- Історичні особливості розвитку держави та їх роль у формуванні культурної спадщини. Політичні та економічні умови розвитку туризму, особливості їх характеристики в країнознавчому описі. Значення стану довкілля для розвитку туризму.
- Народонаселення як фактор та суб'єкт розвитку туризму, план опису населення країни. Розміщення та густота населення, розселення та ступінь урбанізації та їх вплив на розвиток туризму. Туристична характеристика народів країни.
- Визначення расового, етнічного та національного складу населення, національних меншин. Релігійна приналежність населення як важлива складова туристичного вивчення країни та фактор формування її культурного середовища.
- Туристична характеристика культури народу як об'єкта атракції. Мова та писемність, невербальні форми спілкування. Характеристика національної архітектури, музики, театру, образотворчого мистецтва. Видатні твори мистецтва. Відомі музеї. Культурні події та явища. Традиції та культура харчування народів. Національні страви та напої.
- Характеристика буддизму та основні центри паломництва.
- Характеристика католицизму та основні центри паломництва.
- Характеристика православ'я та основні центри паломництва.
- Характеристика протестантизму та основні центри паломництва.
- Характеристика ісламу та основні центри паломництва.
- Характеристика індуїзму та основні центри паломництва.
- Характеристика сикхізму та основні центри паломництва.
- Характеристика конфуціанства та основні центри паломництва.
- Характеристика синтоїзму та основні центри паломництва.
- Характеристика іудаїзму та основні центри паломництва.
- Характеристика родоплемінних вірувань.

Література:

1. Алешугіна Н. О., Зеленська О. О., Смаль І. В. Туристичне країнознавство у таблицях і схемах : навч. посіб. Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2011. 387 с.

2. Лиман С. І., Парфіненко А. Ю., Посохов І. С. Історія туризму : навчальний посібник (для студентів спеціальності «Туризм»). Суми : ПФ Університетська книга, 2018. 372 с.
3. Масляк П. О. Країнознавство. Київ : Знання, 2008. 292 с.
4. Особливості формування та реалізації туристичної політики держави: міжнародний, національний, регіональний досвід / за ред. А. Ю. Парфіненка. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 280 с.
5. Парфіненко А. Ю. Туристичне країнознавство : навч. посіб. Харків : Бурун Книга, 2009. 288 с.
6. Парфіненко А. Ю., Сідоров В. І., Любіцева О. О. Туристичне країнознавство : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2015. 551 с.
7. Яценко Б. П., Бабарицька В. К. Країнознавство: основи теорії : навч. посіб. Київ : Либідь, 2009. 312 с.
8. Beirman D. Tourism crisis and safety management // Cooper C., Volo S., Gartner W. C. and Scott N. (eds). The Sage Handbook of Tourism Management: Applications of Theories and Concepts to Tourism. Sage, London, 2018. Pp. 154–170.
9. Timothy D. Globalisation, supranationalism and tourism // Cooper C. et al. (eds). The Sage Handbook of Tourism Management: Theories, Concepts and Disciplinary Approaches to Tourism. Sage, London, 2018. Pp. 569–581.

Семінар 4.

Просторово-територіальна організація країн світу

Виступи з доповідями за наступним планом:

- Цивілізаційний підхід як напрям культурологічних досліджень: сутність, генезис, зв'язок із країнознавством. Проблеми кількості цивілізацій.
- Китайська цивілізація.
- Японська цивілізація.
- Ісламська цивілізація.
- Західна цивілізація.
- Православна цивілізація.
- Латиноамериканська цивілізація.
- Африканська цивілізація.
- Вплив глобалізаційних процесів на геокультурний та цивілізаційний розвиток країн світу.

Література:

1. Алешугіна Н. О., Зеленська О. О., Смаль І. В. Туристичне країнознавство у таблицях і схемах : навч. посіб. Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2011. 387 с.
2. Головченко В. Кравчук О. Країнознавство: Азія, Африка, Латинська Америка, Австралія і Океанія : навч. посіб. Київ : Нічлава, 2006. 336 с.
3. Дубовик І. А. Країнознавчий словник-довідник. Київ : Знання, 2008. 839 с.
4. Лиман С. І., Парфіненко А. Ю., Посохов І. С. Історія туризму : навчальний посібник (для студентів спеціальності «Туризм»). Суми : ПФ Університетська книга, 2018. 372 с.
5. Особливості формування та реалізації туристичної політики держави: міжнародний, національний, регіональний досвід / за ред. А. Ю. Парфіненка. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 280 с.

6. Парфіненко А. Ю. Туристичне країнознавство : навч. посіб. Харків : Бурун Книга, 2009. 288 с.
7. Парфіненко А. Ю., Сідоров В. І., Любіцева О. О. Туристичне країнознавство : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2015. 551 с.
8. Tourism Geography / ed. by S.Williams. London-New-York: Routledge, 2003. 225 p.
9. World Geography of Travel and Tourism: A Regional Approach / ed. by Alan Lew, C. Michael Hall. 2008. 376 p.

Семінар 5.

Туристичний образ та імідж країни

1. Виступи з доповідями за наступним планом:

- Образна природа туризму та роль туристичного іміджу країни в умовах глобалізації.
- Функції туристичного образу країни.
- «Маркетинг іміджу».
- Методологічні принципи іміджування країни.
- Механізми реалізації іміджевої політики.

2. Кожен студент заздалегідь обирає країну, про яку готує доповідь за таким планом:

- Політико-географічний образ країни, що являє собою концентрацію провідних географічних знаків, символів і характеристик держави в політичному відношенні.
- Природно-ресурсний образ як концентрація провідних ознак та символів ресурсних багатств в природному, ландшафтному або кліматичному відношенні.
- Цивілізаційно-культурний образ у вигляді національного культурного символу, що становить історичну спадщину країни і впізнається у всьому світі.
- Соціоментальний образ як концентрація провідних соціальних ознак, символів, рис народу в ментальному відношенні.
- Виробничо-економічний образ як концентрація провідних економічних символів, знаків, можливостей країни в науковому, промисловому та іншому виробничому відношенні, як символ благополуччя, могутності та впливовості держави.
- Національно-ціннісний образ країни – концентрація провідних знаків і символів, що виражають державні інтереси, цілі в національно-ідейному відношенні.

Література:

1. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг : підручник. Київ : Знання, 2008. 661 с.
2. Мальська М. П., Худо В. В., Цибух В. І. Основи туристичного бізнесу. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 272 с.

3. Парфіненко А. Ю., Сідоров В. І., Любіцева О. О. Туристичне країнознавство : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2015. 551 с.
4. Особливості формування та реалізації туристичної політики держави: міжнародний, національний, регіональний досвід / за ред. А. Ю. Парфіненка. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 280 с.
5. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80>
6. Сідоров М. В., Юрченко О. Є., Юрченко С. О. Україна на світовому ринку туристичних послуг: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. 256 с.
7. Туристичний імідж регіону : монографія / за ред. А. Ю. Парфіненка. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 312 с.
8. Beirman D. Tourism crisis and safety management // Cooper C., Volo S., Gartner W. C. and Scott N. (eds). The Sage Handbook of Tourism Management: Applications of Theories and Concepts to Tourism. Sage, London, 2018. Pp. 154–170.
9. World Geography of Travel and Tourism: A Regional Approach / ed. by Alan Lew, C. Michael Hall. 2008. 376 p.

Розділ 2. Туристичні ресурси країн світу

Семінар 6.

Туристичні ресурси країн Європейського макрорегіону

1. Виступи з доповідями та мультимедійними презентаціями про туристичні ресурси таких країн: Данія, Ісландія, Королівство Норвегія, Фінляндська республіка, Швеція, Австрія, Болгарія, Князівство Ліхтенштейн, Польща, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Хорватія, Чехія, Чорногорія, Швейцарія, Королівство Бельгія, Королівство Нідерланди, Герцогство Люксембург, Велика Британія, Ірландія, Німеччина, Франція, Андорра, Іспанія, Італія, Князівство Монако, Португалія, Республіка Сан-Марино, Грецька Республіка за таким планом:

- Основні показники розвитку туризму в країні.
- Природно-рекреаційні ресурси країни (рельєф, клімат, водні ресурси, територія, що особливо охороняються).
- Культурно-історичні ресурси.
- Інфраструктура.
- Туристично-рекреаційне районування країни, основні туристично-рекреаційні райони і центри туризму.

2. Обговорення звіту «Туристичний барометр» Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) за поточний рік за таким планом:

- Регіональний поділ світу за методикою ЮНВТО.
- Загальні тенденції зміни туристичних потоків та доходів від туризму у світі.
- Туристичні потоки в межах Європейського туристичного макрорегіону. Динаміка та прогнози. Обсяг доходів від іноземних туристів.

Література:

1. Головченко В. Кравчук О. Країнознавство: Азія, Африка, Латинська Америка, Австралія і Океанія : навч. посіб. Київ : Нічлава, 2006. 336 с.
2. Головченко В. Кравчук О. Країнознавство: Азія, Африка, Латинська Америка, Австралія і Океанія : навч. посіб. Київ : Нічлава, 2006. 336 с.
3. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО). URL: <http://www2.unwto.org>
4. Офіційний сайт Всесвітньої Ради з туризму та подорожей (WTTC). URL: <http://www.wttc.org>
5. Парфіненко А. Ю., Сідоров В. І., Любіцева О. О. Туристичне країнознавство : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2015. 551 с.
6. Стафійчук В. І., Маалиновська О. Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2009. 427 с.
7. Стафійчук В. І., Маалиновська О. Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2009. 427 с.
8. Туристичне країнознавство: країни-лідери туризму : навч. посіб. / за ред.: О. О. Любіцевої. Київ : Альтерпрес, 2008. 436 с.
9. Туристичне країнознавство. Європа : навч. посіб. / за ред. М. П. Мальська, М. Гамкало, О. Ю. Бордун. Київ : Центр учб. літ-ри, 2009. 224 с.

Семінар 7.

Туристичні ресурси країн Азіатсько-Тихоокеанського макрорегіону

1. Виступи з доповідями та мультимедійними презентаціями про туристичні ресурси наступних країн: Афганістан, Бангладеш, Бутан, Індія, Іран, Мальдіви, Непал, Пакистан, Шрі-Ланка, Китай, Монголія, Південна Корея, Північна Корея, Тайвань, Японія, В'єтнам, Індонезія, Камбоджа, Лаос, М'янма, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни, Австралія, Маршалові Острови, Нова Зеландія, Нова Каледонія, Острів Різдва, Острови Кука, Палау, Папуа-Нова Гвінея, Північні Маріанські Острови, Самоа, Соломонові Острови, Фіджі за таким планом:

- Основні показники розвитку туризму в країні.
- Природно-рекреаційні ресурси країни (рельєф, клімат, водні ресурси, територія, що особливо охороняються).
- Культурно-історичні ресурси.
- Інфраструктура.
- Туристично-рекреаційне районування країни, основні туристично-рекреаційні райони і центри туризму.

2. Обговорення звіту «Туристичний барометр» Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) за поточний рік за наступним планом:

- Регіональний поділ світу за методикою ЮНВТО.
- Загальні тенденції зміни туристичних потоків та доходів від туризму у світі.

- Туристичні потоки в межах Азіатсько-Тихоокеанського туристичного макрорегіону. Динаміка та прогнози. Обсяг доходів від іноземних туристів.

Література:

1. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. Київ : Інститут туризму федерації профспілок України, 1997. 130 с.
2. Головченко В. Кравчук О. Країнознавство: Азія, Африка, Латинська Америка, Австралія і Океанія : навч. посіб. Київ : Нічлава, 2006. 336 с.
3. Ігнат'єв П. М. Країнознавство. Країни Азії : навч. посіб. 2-ге вид. Чернівці: Книги – XXI, 2006. 423 с.
4. Мальська М. П., Бордун О. Ю., Гамкало М. З. Туристичне країнознавство. Азія та Океанія : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ-ри, 2013. 184 с.
5. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО). URL: <http://www2.unwto.org>
6. Офіційний сайт Всесвітньої Ради з туризму та подорожей (WTTC). URL: <http://www.wtfc.org>
7. Парфіненко А. Ю., Сідоров В. І., Любіцева О. О. Туристичне країнознавство : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2015. 551 с.
8. Стафійчук В. І. Рекреалогія : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Альтерпрес, 2010. 264 с.
9. Стафійчук В. І., Маалиновська О. Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2009. 427 с.

Семінар 8.

Туристичні ресурси країн Американського макрорегіону

1. Виступи з доповідями та мультимедійними презентаціями про туристичні ресурси наступних країн: Сполучені Штати Америки, Канада, Мексика, Коста-Ріка, Гватемала, Беліз, Панама, Куба, Ямайка, Багамські острови, Домініканська республіка, Барбадос за наступним планом:

- Основні показники розвитку туризму в країні.
- Природно-рекреаційні ресурси країни (рельєф, клімат, водні ресурси, території, що особливо охороняються).
- Культурно-історичні ресурси.
- Інфраструктура.
- Туристично-рекреаційне районування країни, основні туристично-рекреаційні райони і центри туризму.

2. Обговорення звіту «Туристичний барометр» Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) за поточний рік за таким планом:

- Регіональний поділ світу за методикою ЮНВТО.
- Загальні тенденції зміни туристичних потоків та доходів від туризму у світі.
- Туристичні потоки в межах Американського туристичного макрорегіону. Динаміка та прогнози. Обсяг доходів від іноземних туристів.

Література:

1. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. Київ : Інститут туризму федерації профспілок України, 1997. 130 с.
2. Головченко В. Кравчук О. Країнознавство: Азія, Африка, Латинська Америка, Австралія і Океанія : навч. посіб. Київ : Нічлава, 2006. 336 с.
3. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО). URL: <http://www2.unwto.org>
4. Офіційний сайт Всесвітньої Ради з туризму та подорожей (WTTC). URL: <http://www.wttc.org>
5. Парфіненко А. Ю., Сідоров В. І., Любіцева О. О. Туристичне країнознавство : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2015. 551 с.
6. Стафійчук В. І. Рекреалогія : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Альтерпрес, 2010. 264 с.
7. Юрківський В. М. Країни світу : довідник. Київ : Либідь, 2001. 368 с.

Семінар 9.

Туристичні ресурси країн Африканського макрорегіону

1. Виступи з доповідями та мультимедійними презентаціями про туристичні ресурси таких країн: Сенегал, Гамбія, Гана, Кот-Д'івуар, Малі, Буркіна-Фасо, Нігерія, Південно-Африканська Республіка, Кенія, Танзанія, Уганда, Мозамбік, Коморські острови, Зімбабве, Намібія, Ангола, Свазіленд, Сейшельські острови, Маврикій, Мадагаскар, Туніс, Марокко, Алжир за наступним планом:

- Основні показники розвитку туризму в країні.
- Природно-рекреаційні ресурси країни (рельєф, клімат, водні ресурси, територія, що особливо охороняються).
- Культурно-історичні ресурси.
- Інфраструктура.
- Туристично-рекреаційне районування країни, основні туристично-рекреаційні райони і центри туризму.

2. Обговорення звіту «Туристичний барометр» Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) за поточний рік за таким планом:

- Регіональний поділ світу за методикою ЮНВТО.
- Загальні тенденції зміни туристичних потоків та доходів від туризму у світі.
- Туристичні потоки в межах Африканського туристичного макрорегіону. Динаміка та прогнози. Обсяг доходів від іноземних туристів.

Література:

1. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. Київ : Інститут туризму федерації профспілок України, 1997. 130 с.
2. Головченко В. Кравчук О. Країнознавство: Азія, Африка, Латинська Америка, Австралія і Океанія : навч. посіб. Київ : Нічлава, 2006. 336 с.
3. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО). URL: <http://www2.unwto.org>

4. Офіційний сайт Всесвітньої Ради з туризму та подорожей (WTTC). URL: <http://www.wttc.org>
5. Парфіненко А. Ю., Сідоров В. І., Любіцева О. О. Туристичне країнознавство: підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2015. 551 с.
6. Стафійчук В. І. Рекреалогія : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Альтерпрес, 2010. 264 с.
7. Юрківський В. М. Країни світу: довідник. Київ : Либідь, 2001. 368 с.

Семінар 10.

Туристичні ресурси країн Близькосхідного макрорегіону

1. Виступи з доповідями та мультимедійними презентаціями про туристичні ресурси наступних країн: Бахрейн, Йорданія, Ліван, Оман, Саудівська Аравія, Сирія, Об'єднані Арабські Емірати, Єгипет, Ємен, Катар, Ізраїль, Ірак, Лівія, Кувейт за таким планом:

- Основні показники розвитку туризму в країні.
- Природно-рекреаційні ресурси країни (рельєф, клімат, водні ресурси, території, що особливо охороняються).
- Культурно-історичні ресурси.
- Інфраструктура.
- Туристично-рекреаційне районування країни, основні туристично-рекреаційні райони і центри туризму.

2. Обговорення звіту «Туристичний барометр» Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) за поточний рік за наступним планом:

- Регіональний поділ світу за методикою ЮНВТО.
- Загальні тенденції зміни туристичних потоків та доходів від туризму у світі.
- Туристичні потоки в межах Близькосхідного туристичного макрорегіону. Динаміка та прогнози. Обсяг доходів від іноземних туристів.

Захист контрольних робіт на тему «Туристична характеристика країни» (якщо вони передбачені навчальним планом).

Література:

1. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. Київ : Інститут туризму федерації профспілок України, 1997. 130 с.
2. Головченко В. Кравчук О. Країнознавство: Азія, Африка, Латинська Америка, Австралія і Океанія : навч. посіб. Київ : Нічлава, 2006. 336 с.
3. Ігнат'єв П. М. Країнознавство. Країни Азії : навч. посіб. 2-ге вид. Чернівці : Книги – XXI, 2006. 423 с.
4. Мальська М. П., Бордун О. Ю., Гамкало М. З. Туристичне країнознавство. Азія та Океанія : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ-ри, 2013. 184 с.
5. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО). URL: <http://www2.unwto.org>
6. Офіційний сайт Всесвітньої Ради з туризму та подорожей (WTTC). URL: <http://www.wttc.org>
7. Парфіненко А. Ю., Сідоров В. І., Любіцева О. О. Туристичне країнознавство : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2015. 551 с.

8. Стафійчук В. І. Рекреалогія : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Альтерпрес, 2010. 264 с.
9. Стафійчук В. І., Маалиновська О. Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2009. 427 с.
10. Юрківський В. М. Країни світу : довідник. Київ : Либідь, 2001. 368 с.

6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Розділ 1. Теорія та методологія туристичного країнознавства

Тема 1. Національна держава і міжнародний туризм у вимірах глобалізації

Написати есе на будь-яку тему з переліку:

- Міжнародний туризм як чинник світового розвитку: тенденції глобалізації та глокалізації.
- Сучасні тенденції глобалізації та регіоналізації відносин у сфері туризму.
- Перспективи розвитку ринку міжнародного туризму в Україні.
- Розвиток міжнародного туристичного ринку як важливий фактор економічного зростання держави.

Література: основна [1; 3; 6; 8; 13; 14; 15]; додаткова [10; 11; 13; 15; 20].

Тема 2. Туристичне країнознавство як навчальна та наукова дисципліна

Завдання 1. «Туристично-країнознавче дослідження країни»

Створити мультимедійні презентації, побудовані за концепцією множини структур суспільного життя країни Б. П. Яценко та В. К. Бабарицької, за наступним планом:

1. Геопростір і територія. Цей аспект дослідження потребує використання багатопланової інформації. Особливе значення має загальна оцінка території як «узагальненого ресурсу»: її розмірів, складу, морфологічних особливостей, кордонів та їхньої генези.
2. Географічне середовище і природні ресурси розвитку. В даному разі дослідника має цікавити комплексна оцінка стану натуросфери («життєвого простору» суспільства), що сформувалася в країні. Важливо мати інформацію про стан природних умов і ресурсів не лише території, а й прилеглої акваторії виключно морської економічної зони, включаючи надра, стан повітряного й водного простору та біосфери.
3. Соціосфера: населення і розселення країни. Геодемографічна характеристика має давати уявлення про основні параметри людності і трудових ресурсів країни. Досліджуються умови організації праці, побуту та відпочинку, розвитку особистості. Дослідження геопрос-

торової поведінки людей, особливо мереж і систем розселення, зрештою сприяє виявленню основних рис територіальної організації країни.

4. Культуросфера. Географія культурних цінностей і якісних властивостей суспільного життя розглядаються в контексті причетності до певної цивілізації і відносин міжцивілізаційного діалогу. Дедалі очевиднішою стає важливість врахування при вивченні країни таких критеріїв, як спосіб життя і традиції населення, елементи матеріальної і духовної культури. У зв'язку з цим обов'язковим елементом є вивчення географії релігій, особливо в тих країнах, де релігія є визначальним чинником у формуванні життя суспільства.
5. Еконосфера. Традиційно це найбільш важливий і багатоплановий аспект країнознавчого дослідження. Після визначення типу країни й загальних рис моделі її економіки досліджуються загальні риси, вигляд і склад множини структур господарства.
6. Техносфера країни перебуває в тісній взаємодії з її еконосферою. Вона поєднує технічні системи, технологічні процеси, інформаційні мережі й тим самим забезпечує науково-технічний прогрес країни й освоєння природно-ресурсного потенціалу її території. Системи і мережі техносфери, так само як і системи інфраструктури, – невід'ємний компонент усіх утворень множини структур господарства.
7. Політосфера. Основним компонентом політосфери є адміністративно-територіальний устрій, центри управління країною та її регіонами, партії і суспільні рухи, етнічні групи (нації, національні меншини).
8. Райони. Будь-яка країна, за винятком найменших, має політичні або й істотні територіальні відмінності. Тому проблема економічного районування, визначення особливостей рівнів розвитку, інтегральної геопросторової структури, зрештою, образу й іміджу районів країни завжди залишатиметься актуальною.

Завдання 2. «Країнознавство як наукова основа туризму»

Хід виконання завдання:

1. Обрати зарубіжну країну.

2. Знайти 3 джерела інформації, що містять туристично-країнознавчі відомості за обраною країною. Джерела інформації повинні бути різного характеру – спеціалізовані періодичні видання з туризму, довідники-путівники, науково-популярні періодичні видання, країнознавчі праці, телевізійні передачі, Інтернет-журнали, художня література та ін.

3. Проаналізувати інформацію по країні, що міститься в джерелах, відповідаючи на такі питання:

- Яка інформація – рекламна або змістовна, позитивна чи негативна – міститься в джерелах?

- Що корисного, з точки зору дослідника-країнознавця і туриста, можна отримати з обраних джерел (транспортне та екскурсійне обслуговування, можливості розміщення в готелях, пункти громадського харчування, лікувально-оздоровчі послуги для туристів і т. д.)?
- Чи дає ця інформація можливість скласти певне враження про країну? Чи може вона викликати туристичний інтерес? Обґрунтувати свою думку і підкріпити її цитатами з джерел.

Результати аналізу надати в письмовому (друкованому) вигляді, вказавши вихідні дані використаних джерел країнознавчої інформації.

Література: основна [2; 3; 11; 12; 14; 15; 18; 25]; додаткова [5; 6; 10; 25].

Тема 3. Політична карта світу – основа країнознавчих знань

Завдання 1. «Національність та релігія»

Самостійно ознайомитись з інтерактивною картою розповсюдження релігій світу, визначити найбільш поширені світові релігії.

Розглянути основні теорії походження етносу та націй. Дослідити, яким чином національний характер впливає на ринок туризму в обраній країні.

Завдання 2. «Мови світу»

Написати есе на тему «Зв'язок мовної карти світу з ментальністю населення».

Завдання 3. «Політичне країнознавство і політичні умови організації туризму»

Проаналізувати політичні умови розвитку туризму в зарубіжній країні (для аналізу необхідно обирати країну, що користується попитом в українських туристів) відповідно до методики їх вивчення.

Завдання 4. «Релігійні особливості країн як чинник туристичного виробництва»

1. Охарактеризувати роль релігії в обраній зарубіжній країні як умови розвитку туризму.

2. Використовуючи атлас світу, карту поширення релігій заповнити таблицю:

- основні православні та католицькі центри паломництва;
- основні центри паломництва мусульман і об'єкти релігійного туризму;
- центри паломництва буддистів і об'єкти релігійного туризму;
- центри паломництва індуїстів і об'єкти релігійного туризму.

Частина світу	Туристичний макрорегіон	Релігія (конфесія)	Країна	Центр паломництва (місто)	Церква, предмет поклоніння

Література: основна [2; 12; 14; 15]; додаткова [10; 11; 13; 15].

Тема 4. Просторово-територіальна організація країн світу

Завдання 1. «Цивілізації світу»

Використовуючи інтерактивну карту та враховуючи характеристики сучасних цивілізацій світу, з'ясувати географію їхнього розповсюдження:

- Китайська цивілізація.
- Японська цивілізація.
- Ісламська цивілізація.
- Західна цивілізація.
- Православна цивілізація.
- Латиноамериканська цивілізація.
- Африканська цивілізація.

Завдання 2. «Економіко-географічне положення країни як умова розвитку національного туризму»

Дати оцінку економіко-географічного положення зарубіжної країни (за вибором) як умови розвитку національного туризму відповідно до методики його вивчення.

Завдання 3. «Фізико-географічне (природне) країнознавство»

Хід виконання завдання:

1. Обрати три зарубіжні країни, що користуються попитом в українських туристів.
2. Проаналізувати географічний (пейзажний) образ кожної з обраних країн, що склався в уявленні потенційних українських туристів.
3. Зробити висновок, наскільки він відповідає природно-туристичному потенціалу країни.
4. Провівши аналіз туристичного ринку, визначити країни з добре сформованими і впізнаваними пейзажними (природними) образами. Розкрити зміст цих образів.
5. Оцінити ступінь екологічної безпеки обраних для аналізу країн (з огляду на можливості природних катастроф і наявність тварин і рослин, що загрожують здоров'ю та життю людини) з точки зору розвитку міжнародних туристичних зв'язків.

Завдання 4. «Роль міст в сучасному туристичному виробництві. Культурні ландшафти в туризмі»

Хід виконання завдання:

1. Зі Списку всесвітньої культурної і природної спадщини ЮНЕСКО обрати три культурні ландшафти, що розташовані в різних регіонах світу.
2. Дати характеристику відповідності цінності обраних культурних ландшафтів критеріям цінності природної і культурної спадщини, встановленим керівними вказівками ЮНЕСКО із застосування Конвенції про Всесвітню спадщину:

а) демонструє виняткові приклади відображення в ландшафті важливих культурних процесів і взаємодій, що супроводжувалися зміною культурних уявлень, властивих конкретному історичному часу або культурному ареалу;

б) є видатним прикладом традиційних і найбільш характерних для культури способів освоєння простору, особливо щодо реліктових культур та інших потенційно уразливих культур;

в) володіє особливою асоціативною цінністю (меморіальною, сакральною, художньою та ін.), носієм якої є як історико-культурні, так і природні об'єкти та їх природно-культурні комплекси;

г) являє собою видатні приклади взаємообумовленої еволюції ландшафту і людського суспільства, що відображають етапи історії освоєння Землі, включаючи особливо примітні географічні та соціокультурні процеси;

д) являє собою видатний цілеспрямовано сформований ландшафтний феномен виняткової краси і естетики;

е) включає ключові місцезнаходження цінних культурних і пов'язаних з ними природних феноменів, що важливі для збереження різноманітності культурного ландшафту, включаючи збереження проявів культури, які знаходяться під загрозою зникнення.

Супроводити характеристику презентацією.

Завдання 5. «Міста як центри туризму»

Тема для творчої розробки «Подієвий туризм як спосіб пізнання культури країни».

1. Знайти в Інтернеті фотознімки різних подій однієї зарубіжної країни з описом цих подій. Повинна вийти подорож в певний культурний простір країни. Обґрунтувати, чому обрано саме ці події в презентацію та як вони розкривають культурні особливості народу.

2. Обрати технічну програму для складання презентацій.

3. Уважно переглянути вже готову презентацію. Для якої цільової аудиторії вона може бути розрахована?

4. Особливість творчого завдання полягає в тому, що події мають бути показані в розвитку і динаміці.

Література: основна [1; 2; 5; 10; 12; 14; 15; 16]; додаткова [9; 10; 11; 19].

Тема 5. Туристичний образ та імідж країни

Завдання «Роль країнознавства у формуванні іміджу туристичної території»

Хід виконання завдання:

1. Скласти таблицю «Туристичний імідж країни (за вибором)

№ з/п	Тематичні підрозділи	Особливості території	
1	Географічні, природні особливості території	<i>білі ночі, північне сяйво, гори, гейзери, кар'єри, вулкани, ліси; квіти, птахи, звірі, комахи; озера, річки, море, океан; пляжі; стихійні лиха; сонце, туман, сніг, дощ, клімат, сезон, погода; острови, архіпелаги, кордони, територія; екологія</i>	
2	Історичні і культурні, демографічні особливості	<i>Історія та археологія, історичні персонажі, діячі науки, культури, мистецтва</i>	
		пам'ятки	
		місцевий колорит	
		сувенірна продукція	
3	Рівень розвитку, економіка, виробничі бренди		
4	Політика	<i>революції, війни, зміна влади, стабільна / нестабільна ситуація, маніфест, марш, національна безпека, мітинг; толерантність, расизм, ксенофобія, націоналізм</i>	
5	Комунікація, інформація	реклама і просування території	позиціонування території, внутрішньодержавний та міжнародний інформаційний простір; рекламні кампанії з просування іміджу країни

2. На основі аналізу туристичного іміджу обраної країни підготувати доповідь «Основні складові туристичного образу країни на українському туристичному ринку» для виступу на міні-конференції.

Література: основна [8; 10; 12; 14; 15]; додаткова [1; 10; 13; 14; 21].

Розділ 2. Туристичні ресурси країн світу

Тема 6. Туристичні ресурси країн Європейського макрорегіону

Використовуючи інтерактивну карту, з'ясувати, які країни належать до Північної, Центральної, Східної, Західної та Південної Європи, Західного Середземномор'я, а також визначити географію основних видів туризму у цих державах.

Завдання «Європейські міста як центри розвитку туризму»

1. Дати туристичну характеристику одного міста (на вибір) за таким планом:

- Назва міста. Географічне положення.
- Навколишнє природне середовище (ландшафт).
- Географія міста: а) планування; б) міський пейзаж; в) особливості забудови (архітектура).
- Коротка характеристика історії міста із зазначенням пам'ятних історичних місць і пам'ятників історії.

- Основні функції міста.
- Міські пам'ятки (пам'ятники, музеї, парки, галереї та ін.), Що формують культурний образ міста.

2. Розробити авторську екскурсію (супроводивши її електронною презентацією) по одному європейському місту, що відрізняється від існуючих набором об'єктів екскурсійного показу і технологією проведення.

Література: основна [2; 7; 15]; додаткова [3; 5; 8; 9; 13; 14; 25].

Тема 7. Туристичні ресурси країн Азіатсько-Тихоокеанського макрорегіону

Використовуючи інтерактивну карту, з'ясувати, які країни належать до Східної, Південно-Східної та Південної Азії, Австралії та Океанії, а також визначити географію основних видів туризму у цих державах.

Завдання «Туристичний потенціал міст Південної, Північно-Східної та Південно-Східної Азії»

1. Дати туристичну характеристику одного міста (на вибір).
2. Дати оцінку туристичному іміджу азіатської країни (за вибором). Для об'єктивної оцінки привабливого іміджу визначити оціночні показники.
3. Проаналізувавши імідж країни, що склався в ЗМІ і на буденному рівні, виділити стереотипи і міфи в сприйнятті іноземних туристів.

Література: основна [4; 6; 7; 9; 15]; додаткова [3; 5; 6; 8; 9; 13; 14; 25].

Тема 8. Туристичні ресурси країн Американського макрорегіону

Використовуючи інтерактивну карту, з'ясувати, які країни належать до Північної, Центральної Америки, Південної Америки та Карибського басейну, а також визначити географію основних видів туризму у цих державах.

Завдання «Міста Нового Світу і їх туристський потенціал»

Проаналізувати формування та підвищення туристичного іміджу Північно-Американського або Латино-Американського міста (за вибором), використовуючи різні типи джерел інформації.

Література: основна [4; 14; 15; 17]; додаткова [3; 5; 8; 9; 13; 14; 22; 25].

Тема 9. Туристичні ресурси країн Африканського макрорегіону

Використовуючи інтерактивну карту, з'ясувати, які країни належать до Африканського макрорегіону, а також визначити географію основних видів туризму у цих державах.

Завдання «Внесок туризму в економіку країни Африканського макрорегіону»

1. Використовуючи сайт ЮНВТО: <http://www2.unwto.org>, побудувати гістограми, що відображають динаміку виїзних потоків туристів будь-якої країни за останні 5 років.

2. Використовуючи сайт Всесвітньої Ради з туризму та подорожей (WTTC): <http://www.wtcc.org>, підготувати аналітичну довідку про внесок туризму в економіку країни за таким планом:

- Загальні дані (столиця країни, чисельність населення, ВВП на душу населення, основні туристичні центри країни, місце у рейтингу конкурентоспроможності у сфері туризму і подорожей).
- Обсяг в'їзних та виїзних потоків країни.
- Прямий внесок туризму до ВВП країни.
- Загальний внесок туризму до ВВП країни.
- Безпосередньо зайняте у туризмі населення.
- Загальний внесок туризму до зайнятості населення.
- Частка туристичного експорту у загальному експорті країни.
- Загальний обсяг інвестицій у туристичну сферу країни.
- Частка інвестицій у туристичну сферу в загальному обсязі національних інвестицій.
- Висновок про значення туризму в економіці країни.

Література: основна [4; 14; 15]; додаткова [3; 5; 8; 9; 13; 14; 25].

Тема 10. Туристичні ресурси країн Близькосхідного макрорегіону

Використовуючи інтерактивну карту, з'ясувати, які країни належать до Близькосхідного макрорегіону, а також визначити географію основних видів туризму у цих державах.

*Завдання «Арабські (мусульманські)
міста як центри розвитку туризму»*

1. Дати туристичну характеристику одного міста (на вибір).

2. Дати оцінку туристичного іміджу арабської країни (за вибором). Для об'єктивної оцінки привабливого іміджу важливо визначити оціночні показники. Проаналізувавши імідж країни, що склався в ЗМІ і на буденному рівні, виділити стереотипи і міфи в сприйнятті іноземних туристів.

Література: основна [4; 6; 7; 9; 15; 20; 22]; додаткова [3; 5; 8; 9; 13; 14; 22; 25].

7. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ ТА ЗАХИСТУ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Контрольна робота являє собою позааудиторну самостійну роботу студентів навчально-дослідного характеру. Вона передбачає створення умов для якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів і має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти одержують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці.

Контрольна робота передбачає систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань з курсу, розвиток навичок само-

стійної роботи з літературними джерелами, вміння презентувати результати роботи. Індивідуальна робота виконується студентом самостійно. Студент має право самостійно обрати тему роботи заздалегідь узгодивши її з викладачем. Оцінка за контрольну роботу враховується при виставленні загальної оцінки з дисципліни.

Цілями виконання контрольної роботи є формування:

- понятійно-аналітичного рівня знань;
- загальнокультурного рівня студентів;
- методів ведення обґрунтованої полеміки;
- умінь самостійно аналізувати, систематизувати, класифікувати та узагальнювати суттєву наукову інформацію;
- техніки публічного оприлюднення (доповіді) результатів аналітичних оглядів джерел інформації.

Контрольна робота складається з титульної сторінки (приклад оформлення наведено в Додатку А), змісту, вступу, основної частини, висновків, списку використаних джерел та додатків за необхідності.

Контрольна робота виконується за наступним типовим планом:

Вступ. Коротко характеризуються актуальність теми, мета, задачі і методика дослідження, ступінь вивченості проблеми, використані джерела, теоретичне і практичне значення роботи. Обсяг – 1–2 сторінки.

Розділ 1. Туристичні ресурси країни (7–9 сторінок):

1.1. Природно-кліматичні ресурси. Спочатку слід надати загальну характеристику природі країни, потім оцінити придатність компонентів природи для різних видів туризму. Обов'язково надати інформацію про заповідники і національні парки, унікальні явища природи, дати перелік об'єктів світової і національної спадщини.

1.2. Культурно-історичні ресурси. Орієнтуючись на об'єкти світової і національної спадщини, відзначити найбільш значущі для країни пам'ятники археології, культову і цивільну архітектуру, малі й великі історичні міста, музеї, театри, виставкові зали, центри прикладного мистецтва, народні промисли та ремесла, об'єкти етнографії, технічні споруди та ін.

1.3. Основні туристичні райони і центри. Скласти карту туристичного районування країни та короткий опис кожного виділеного району (туристична спеціалізація, сезонність, кількість туристів і т. д.).

Розділ 2. Сучасний стан туристичної діяльності (обсяг 7–9 сторінок).

2.1. Структура туристичних потоків. За даними ЮНВТО та національної статистики охарактеризувати обсяги, напрямки і структуру в'їзного, виїзного та внутрішнього туризму.

2.2. Рівень розвитку індустрії та економіки туризму. Користуючись даними Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC), визначити показники рівня розвитку галузі: прямий внесок туризму до ВВП країни, загальний внесок туризму до ВВП країни, безпосередньо зайняте

у туризмі населення, загальний внесок туризму до зайнятості населення, частку туристичного експорту у загальному експорті країни, загальний обсяг інвестицій у туристичну сферу країни.

Висновки. Повинні містити особисті короткі висновки про результати виконаної роботи – оцінку особливостей і рівня розвитку туризму в досліджуваній країні. Обсяг до 2 сторінок.

В друкованому варіанті обсяг роботи повинен становити 17–25 стор., не враховуючи додатки.

Виконується контрольна робота з додержанням усіх технічних вимог до письмових робіт. Текст має бути надрукований через 1,5 міждрядкових інтервали на одному боці аркуша білого паперу формату А4. Шрифт Times New Roman, 14 пт. Текст розміщується на сторінці, яка обмежується полями: ліве – 30 мм, нижнє та верхнє – 20 мм, праве – 15 мм. Робота починається з титульного аркуша, за ним розміщуються послідовно зміст, основний текст (схеми, таблиці, графіки, карти, завдання з підзаголовками відповідно до змісту роботи), список використаних джерел (не менше 15).

Назви розділів друкують великими літерами перед текстом по центру сторінки, заголовки підрозділів – малими (крім першої великої) з абзацного відступу. Переноси слів у заголовках не дозволяються. Крапку наприкінці заголовка не ставлять. Кожну структурну частину контрольної роботи (зміст, розділи, висновки, список використаних джерел, кожний додаток) необхідно починати з нової сторінки. Нумерація сторінок має бути наскрізною і подаватися арабськими цифрами вгорі праворуч сторінки.

При написанні контрольної роботи необхідно здійснювати посилання на всі використані джерела. У списку джерел вказують лише ті з них, що дійсно використовувались. Їх слід розташовувати в алфавітній послідовності та оформляти згідно з вимогами бібліографічного опису.

Рисунки і таблиці наводяться в роботі безпосередньо після тексту за першою згадкою або на наступній сторінці. Рисунки нумеруються послідовно в межах контрольної роботи, за винятком ілюстрацій в додатках. Номер рисунка, його назва і пояснювальні підписи розміщуються послідовно під ним. Приклад оформлення наведено в Додатку Б.

Кожна таблиця повинна мати назву, яка розміщується над таблицею. Назва і слово «Таблиця» починаються з великої літери. Приклад оформлення наведено в Додатку В.

При оцінці контрольної роботи враховується глибина опрацювання та широта охопту теми, уміння аналізувати зібраний матеріал, грамотність та стиль викладу, якість технічного оформлення роботи.

Форма проведення підсумкового оцінювання виконаної роботи – публічна доповідь (3–4 хвилини) з подальшим відкритим обговоренням.

Оцінювання знань, продемонстрованих під час захисту роботи, проводиться з урахуванням наступних критеріїв:

- розуміння поставлених завдань, ступінь засвоєння методології їх вирішення;
- ступінь засвоєння матеріалу дисципліни;
- знання рекомендованої літератури стосовно питань, які виносяться на захист;
- уміння захищати свою позицію та робити висновки на основі здобутих знань з дисципліни.

8. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Розкрийте основні етапи становлення країнознавства.
2. Що розуміється під територією держави?
3. Назвіть основні властивості території. Параметри території.
4. Розкрийте специфіку простору як умови для туристичної діяльності. Охарактеризуйте шість типів функціональних територіальних зон.
5. У чому полягають особливості адміністративно-територіальної організації держав світу?
6. Що таке «регіональний простір» та «регіональна ідентичність» в туристичному країнознавстві?
7. Чи є відмінності між поняттями «центр» та «столиця»? Які бувають столиці країн світу за своїм походженням?
8. Яким чином може використовуватися колишня столиця країни у її туристичній характеристиці? Назвіть відомі Вам приклади переносу столиць. Яку роль відіграє столиця у створенні туристичного іміджу країни?
9. Яка різниця між поняттями «образ», «імідж» та «бренд»?
10. Назвіть та охарактеризуйте основні форми державного устрою.
11. Дайте визначення поняттю «географічне положення» країни, розкрийте його властивості та особливості використання у туристичному країнознавстві.
12. Охарактеризуйте основні концепти географічного положення.
13. Які форми державного правління Вам відомі? В чому виявляються їхні особливості?
14. Розкрийте специфіку організації влади при монархічній формі державного правління. Які види монархій існують нині у сучасному світі?
15. Охарактеризуйте основні політичні режими країн світу.
16. Назвіть основні антропологічні особливості людських рас та географію їхнього розповсюдження.
17. Етнічна характеристика населення в туристичному країнознавстві.

18. Мовний склад населення. Яким чином мова віддзеркалює культуру країни?
19. У чому виявляється актуальність вивчення релігії у туристичному країнознавстві?
20. Сутність світових релігій та основні центри їхнього паломництва: християнство, іслам, буддизм.
21. Основні принципи, методи та закономірності у країнознавстві.
22. Які вимоги висуває культурно-образний підхід до створення країнознавчих текстів?
23. У чому полягає сутність культурно-образного підходу в країнознавстві та яку роль він відіграє при створенні туристично-країнознавчих текстів?
24. Що Ви розумієте під туристичним іміджем країни? Яким чином туристичний імідж впливає на її туристичну затребуваність?
25. Яким чином національний бренд слугує туристичному розвитку країни?
26. На чому ґрунтується вплив національного бренду на суспільну свідомість?
27. У чому виявляється соціально-психологічний механізм впливу феномену іміджу?
28. Якими властивостями характеризується туристичний імідж країни?
29. Назвіть та охарактеризуйте функції туристичного іміджу країни?
30. Розкрийте основні методологічні принципи створення туристичного іміджу країни.
31. Яку роль відіграє символічний капітал культури у створенні туристичного іміджу країни? Охарактеризуйте алгоритм створення туристичного іміджу країни. Які Вам відомі механізми реалізації туристично-іміджевої політики країни?
32. Охарактеризуйте поділ світу на материки та частини.
33. На яких критеріях базується поділ світу на материки та частини?
34. Розкрийте особливості класифікації країн світу за окремими регіонами?
35. Назвіть особливості й принципи районування світу в туризмі?
36. Охарактеризуйте поділ світу на материки та частини.
37. На яких критеріях базується поділ світу на материки та частини?
38. Розкрийте особливості класифікації країн світу за окремими регіонами.
39. Назвіть особливості й принципи районування світу в туризмі.
40. Які Вам відомі туристичні макрорегіони світу (за класифікацією UNWTO)?

41. Дайте загальну характеристику Європейського макрорегіону.
42. Яким чином особливості історико-культурного розвитку Європейського макрорегіону впливають на розвиток туризму?
43. Охарактеризуйте економічний розвиток та туристичну політику ЄС.
44. Розкрийте особливості туристичного розвитку Європейського макрорегіону.
45. Розкрийте особливості географії видів туризму в Європейському макрорегіоні.
46. Дайте загальну характеристику Азіатсько-Тихоокеанського макрорегіону.
47. У чому виявляється туристичний розвиток Азіатсько-Тихоокеанського макрорегіону?
48. Охарактеризуйте туристичні ресурси субрегіону Східна Азія.
49. Що відрізняє туристичні ресурси субрегіону Південно-Східна Азія?
50. Розкрийте особливості туристичних ресурсів Південної Азії.
51. Чим відрізняються туристичні ресурси регіону Австралії та Океанії?
52. Дайте загальну характеристику туристичних ресурсів Американського макрорегіону.
53. Охарактеризуйте особливості історико-культурного розвитку Північної та Латинської Америки.
54. У чому виявляється специфіка туристичного ринку та географія туризму Американського макрорегіону?
55. Дайте загальну характеристику туристичних ресурсів Близько-східного макрорегіону.
56. У чому виявляється специфіка туристичного ринку та географія туризму Африканського макрорегіону?
57. Дайте загальну характеристику туристичних ресурсів Африканського макрорегіону.
58. Якими особливостями характеризується туристичний потенціал Угорщини?
59. Дайте характеристику туристичних ресурсів Хорватії.
60. Чим славиться Чехія як міжнародний туристичний центр?
61. Охарактеризуйте туристичний потенціал Чорногорії.
62. Чим вирізняється Швейцарія на міжнародному ринку туристичних послуг?
63. Дайте характеристику Іспанії як центра міжнародного туризму.
64. Що Вам відомо про туристичний потенціал Італії?
65. Охарактеризуйте особливості туристичних ресурсів Португалії.
66. Чим відома Греція на світовому ринку туристичних послуг?
67. Охарактеризуйте туристичний потенціал карликових країн Європи: Андорри, Гібралтару, Люксембургу, Ліхтенштейну, Монако, Сан-Марино.

68. У чому виявляється туристична специфіка Франції?
69. Яким чином природні особливості Франції впливають на розвиток туризму в цій країні?
70. Назвіть основні історико-культурні пам'ятники Франції.
71. Охарактеризуйте найважливіші туристичні центри Франції.
72. Що Вам відомо про основні свята та інші розважальні заходи, що привертають увагу туристів у Франції?
73. У чому полягають особливості історичного розвитку Франції?
74. Назвіть та охарактеризуйте основні історико-етнографічні регіони Франції.
75. Дайте загальну характеристику Азіатсько-Тихоокеанського макрорегіону.
76. У чому виявляється туристичний розвиток Азіатсько-Тихоокеанського макрорегіону?
77. Охарактеризуйте туристичні ресурси субрегіону Східна Азія.
78. Що відрізняє туристичні ресурси субрегіону Південно-Східна Азія?
79. Розкрийте особливості туристичних ресурсів Південної Азії.
80. Чим відрізняються туристичні ресурси регіону Австралії та Океанії?
81. У чому виявляються особливості розвитку туризму в Південній Кореї?
82. Чим відрізняється розвиток туризму в Північній Кореї?
83. Що Вам відомо про розвиток туризму в Монголії?
84. Дайте характеристику туристичного потенціалу Японії.
85. Охарактеризуйте особливості розвитку туризму у В'єтнамі.
86. Що Вам відомо про основні туристичні центри Індонезії?
87. Розкрийте туристичні умови і ресурси Камбоджі.
88. Охарактеризуйте туристичний потенціал Лаосу.
89. Які Вам відомі центри туризму в Малайзії?
90. Чим відома М'янма на світовому ринку туризму?
91. Розкажіть про умови розвитку туризму в Сінгапурі.
92. Що відрізняє Таїланд як один з центрів міжнародного туризму?
93. У чому полягають особливості туристичних ресурсів Філіппін?
94. Розкрийте особливості туристичного потенціалу Індії.
95. Які особливості відрізняють Непал на світовому ринку туристичних послуг?
96. Охарактеризуйте туристичні ресурси Шрі-Ланки.
97. Чим привабливі Мальдіви як міжнародний туристичний центр?
98. Охарактеризуйте можливості розвитку туризму в Пакистані.
99. Чим цікавий Бутан для розвитку туризму?
100. Що Вам відомо про Бангладеш як про туристичну країну?
101. Розкажіть про основні об'єкти туристичного інтересу в Австралії.
102. Охарактеризуйте потенціал розвитку туризму в країнах Океанії.

103. Дайте загальну характеристику туристичних ресурсів Американського макрорегіону.
104. Охарактеризуйте особливості історико-культурного розвитку Північної та Латинської Америки.
105. У чому виявляється специфіка туристичного ринку та географія туризму Американського макрорегіону?
106. Охарактеризуйте туристичні ресурси Канади.
107. Розкрийте особливості туристичних ресурсів і розвиток туризму в країнах Центральної Америки.
108. Що Вам відомо про туристичну сферу на Кубі?
109. Чим вирізняються туристичні ресурси країн Карибського басейну?
110. Розкажіть про туристичний потенціал країн Південної Америки.
111. Що вирізняє Бразилію як один з центрів міжнародного туризму?
112. Охарактеризуйте туристичні ресурси Аргентини.
113. Розкрийте особливості географічного положення США.
114. У чому виявляється туристична специфіка США?
115. Назвіть основні об'єкти туристичного інтересу та визначте складові туристичного іміджу США.
116. Розкрийте специфіку політичного та адміністративно-територіального устрою США.
117. Яким чином природні особливості США впливають на розвиток туризму в цій країні?
118. У чому полягають особливості історичного розвитку США? Назвіть основні історико-культурні пам'ятки цієї країни.
119. Охарактеризуйте найважливіші туристичні центри США.
120. Охарактеризуйте туристичний потенціал національних парків Африки.
121. Розкрийте особливості туристичних ресурсів і розвиток туризму в країнах Західної Африки.
122. Чим вирізняються туристичні ресурси країн Південно-Східної і Південної Африки?
123. Охарактеризуйте туристичні ресурси країн Північної Африки.
124. Що вирізняє ПАР як один з центрів міжнародного туризму?
125. Розкрийте особливості географічного положення ПАР.
126. Охарактеризуйте соціально-економічний розвиток ПАР.
127. Назвіть основні об'єкти туристичного інтересу та визначте складові туристичного іміджу ПАР.
128. Розкрийте специфіку політичного та адміністративно-територіального устрою ПАР.
129. Яким чином природні особливості ПАР впливають на розвиток туризму в цій країні?
130. Охарактеризуйте найважливіші туристичні центри ПАР.

9. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ, ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Система оцінювання знань, вмінь та навичок студентів передбачає виставлення оцінок за усіма формами проведення занять.

Перевірка та оцінювання знань студентів може проводитися у таких формах:

- оцінювання роботи студентів під час практичних занять;
- оцінка за індивідуальну роботу студентів;
- проведення проміжного контролю;
- проведення підсумкового контролю.

Загальна оцінка з дисципліни визначається як сукупність балів, що студент отримує за змістовні модулі та модульний контроль.

Проміжний контроль знань студентів здійснюється шляхом проведення тестування з основних навчальних елементів змістовних тем. Сума балів, яку студент денної форми навчання може набрати за першим, другим та третім розділом, дорівнює 60.

Підсумковий контроль здійснюється у форму екзамену. До екзамену допускаються студенти, які мають достатню кількість балів з поточного контролю та написання і захисту контрольної роботи. Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань становить 40.

Сумарна оцінка за вивчення дисципліни розраховується як сума балів, отриманих за результатами поточного контролю, самостійної роботи протягом семестру та контрольної роботи, і складає 100.

Приклад для підсумкового семестрового контролю в формі екзамену з екзаменаційною роботою:

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання											Разом	Екзаменаційна робота	Сума
Розділ 1					Розділ 2					Індивідуальне завдання			
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10				
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	10			
60 (мінімум – 30)											60	40 (мінімум – 20)	100 (мінімум – 50)

T1, T2 ... T10 – теми розділів.

Структура та складові підсумкової оцінки з дисципліни

Поточний контроль – 60 балів.

З них:

- активна робота на семінарських заняттях – 30 балів (2 бали кожне семінарське);
- поточний контроль – 20 балів;
- контрольна робота – 10 балів.

Поточний контроль проводиться на кожному семінарському занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на семінарських заняттях.

Критерії оцінювання знань студентів на семінарських заняттях

Усний виступ, виконання письмового завдання	Критерії оцінювання
2	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу.
1,5	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.
1	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки.
0,5	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

Доповнення виступу:

2 бали – отримують студенти, які глибоко володіють матеріалом, чітко визначили його зміст; зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові ідеї та положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень даної теми.

1 бал отримують студенти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку.

Суттєві запитання до доповідачів:

2 бали отримують студенти, які своїм запитанням до виступаючого суттєво і конструктивно можуть доповнити хід обговорення теми.

1 бал отримують студенти, які у своєму запитанні до виступаючого вимагають додаткової інформації з ключових проблем теми, що розглядається.

Ведення опорного конспекту лекції:

Опорний конспект лекції (ОКЛ) – вид навчально-методичного посібника, в якому стисло і системно викладено основний теоретичний матеріал у формі основних понять і положень, що структурно й логічно пов'язані між собою. Дані поняття та положення є лише опорними сигналами, вони вимагають пояснень і визначень, що мають записати студенти під час лекції. Його ведення сприяє системному і глибокому засвоєнню навчального матеріалу, дозволяє простежити структурні зв'язки між різними поняттями, положеннями, концепціями, проблемами, теоріями тощо.

Кожен студент повинен мати ОКЛ на лекціях і вести в ньому записи власноруч. Під час аудиторної роботи з ОКЛ студенти записують основні тези лекції та пояснення викладача у визначеному в конспекті полі. Під час самостійної роботи рекомендується доповнити записи лекції та завершити виконання завдань, що були зазначені в Робочій програмі та ОКЛ.

2 бали нараховуються студентам, які в повному обсязі самостійно і творчо опрацювали всі питання лекції і вільно володіють її змістом.

1 бал нараховується студентам, які опрацювали лише окремі питання лекції і не достатньо вільно володіють її змістом.

Критерії поточного контролю знань студентів

Поточний контроль проводиться з метою визначення стану успішності здобувачів вищої освіти за період теоретичного навчання. Поточний контроль знань студентів здійснюється через проведення аудиторних письмових контрольних робіт або комп'ютерного тестування.

Письмова контрольна робота або тестування	Критерії оцінювання
1	2
15–20	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.
10–14	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.

1	2
5–9	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.
1–4	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішив жодного тестового завдання.

Критерії оцінювання контрольної роботи з дисципліни

№	Складові роботи	Бали
1.	Оформлення відповідно вимог стандарту	1
2.	Структурно-логічна побудова роботи, актуальність теми	2
3.	Висновки	2
4.	Захист індивідуальної роботи	5
5.	Разом	10

Підсумковий семестровий контроль

Підсумковий семестровий контроль – це підсумкове оцінювання результатів навчання здобувача вищої освіти за семестр, що здійснюється в університеті у формі заліку та екзамену. На підсумковий семестровий контроль виносяться питання, що передбачають перевірку розуміння здобувачами вищої освіти програмного матеріалу дисципліни в цілому та рівня сформованості відповідних компетентностей після опанування курсу.

Умови допуску студента до підсумкового семестрового контролю (екзамену): виконання контрольної роботи, написання поточного контролю та робота на семінарських заняттях, за результатами яких він набрав не менше 30 балів.

Підсумковий контроль 40 балів, в т. ч.:

2 теоретичних питання – 30 б. (2x15):

13–15 балів отримують студенти, які повно та ґрунтовно розкрили теоретичне питання, використавши при цьому не лише обов'язкову, а й додаткову літературу;

10–12 балів отримують студенти, які в цілому розкрили теоретичне питання, однак не повно і допустивши деякі неточності. При цьому не використали на достатньому рівні обов'язкову літературу;

7–9 балів отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, але розкрили його не повністю, допустивши деякі незначні помилки;

5–6 балів отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, розкривши його лише частково і допустивши при цьому окремі помилки, котрі не впливають на загальне розуміння питання;

3–4 балів отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, недостатньо або поверхово розкривши більшість його окремих положень і допустивши при цьому окремі помилки, які частково вплинули на загальне розуміння проблеми;

0–2 балів отримують студенти, які частково та поверхово розкрили лише окремі положення питання і допустили при цьому певні суттєві помилки, котрі значно вплинули на загальне розуміння питання.

Визначення понять з дисципліни (відкриті тести) – 10 б. (2x5):

4–5 балів отримують студенти, які повністю розкрили сутність поняття, дали його чітке визначення або проаналізували і зробили висновок з конкретного теоретичного положення;

2–3 балів отримують студенти, які правильно, але не повністю дали визначення поняття або поверхово проаналізували і зробили висновок з теоретичного положення;

0–1 балів отримують студенти, які частково і поверхово визначили те чи інше поняття або сформулювали висновок з теоретичного положення, допустивши неточності та помилки.

Питання до екзамену додаються.

Бали за відповіді на теоретичні питання викладач виставляє після усної співбесіди.

За підсумками поточного і підсумкового контролю студент може набрати від 0 до 100 балів включно. Мінімальна кількість балів, які повинен набрати студент для одержання екзамену, становить 50 балів. Бали за відповіді на теоретичні питання викладач виставляє на оголошенні екзаменаційних оцінок після усної співбесіди. Національна шкала ґрунтується на рейтингу здобувачів вищої освіти у складі потоку/курсу:

– здобувачам вищої освіти, які повністю оволоділи програмою навчальної дисципліни на творчому рівні, можуть дати відповіді на всі питання курсу, опанували рекомендовану літературу, виставляють оцінку *відмінно*. При цьому оцінку – 100 балів, як виняток, можуть отримати тільки здобувачі вищої освіти, які, крім відмінних знань за програмою дисципліни, виявили активність в науково-дослідній роботі за тематикою курсу, стали призерами студентських олімпіад, виступали на конференціях тощо;

– здобувачам вищої освіти, які оволоділи програмою навчальної дисципліни на творчому рівні, проте у відповідях допустили неточності, ставлять оцінку *добре*;

– здобувачам вищої освіти, які показали задовільні результати оволодіння навчальною програмою дисципліни на репродуктивному рівні й при відповідях допускають помилки, ставлять оцінку *задовільно*;

– здобувачі вищої освіти, які за результатами вивчення дисципліни отримали *незадовільні оцінки*, повинні додатково виконати індивідуальні завдання для підвищення рівня своїх знань і повторно перескласти підсумковий контроль.

Для дистанційної форми навчання

Вид навчальної діяльності	Максимальна кількість балів	Мінімальна кількість балів
Проміжний поточний контроль	40	20
Контрольна робота	20	10
Поточний контроль	60	30
Підсумковий семестровий екзаменаційний контроль	40	20
Підсумковий контроль	40	20
ВСЬОГО	100	50

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90–100	відмінно	зараховано
70–89	добре	
50–69	задовільно	
1–49	незадовільно	не зараховано

Оцінку «*відмінно*» отримує студент, який відвідував лекції з дисципліни, доповідав на семінарських заняттях, виконував всі необхідні завдання та здав контрольну роботу, що правильно оформлена та містить глибокий аналіз питань обраної теми. В екзаменаційній роботі розкрито всі питання на високому рівні.

Оцінку «*добре*» отримує студент, який відвідував лекції з дисципліни, доповідав на семінарських заняттях, виконував всі необхідні завдання та здав контрольну роботу. Але допускаються деякі недоліки методичного характеру в письмових роботах, в доповідях невпевнено презентовано особисту позицію студента з проблем, що розглядаються. В екзаменаційній роботі розкрито всі питання, але недостатньо аргументовані висновки та пропозиції.

Оцінку «*задовільно*» одержує студент, який відвідував не всі лекції та семінарські заняття, контрольна робота містить недостатньо елементів наукового дослідження, висновки та пропозиції погано аргументовані, текст оформлений неакуратно. В екзаменаційній роботі питання розкриті лише частково.

Оцінку «*незадовільно*» отримує студент навіть з наявністю написаної екзаменаційної роботи, який протягом семестру не відвідував лекції та семінарські заняття та не здав контрольну роботу.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Алешугіна Н. О., Зеленська О. О., Смаль І. В. Туристичне країнознавство у таблицях і схемах : навч. посіб. Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2011. 387 с.
2. Головченко В. Кравчук О. Країнознавство: Азія, Африка, Латинська Америка, Австралія і Океанія : навч. посіб. Київ : Нічлава, 2006. 336 с.
3. Ігнат'єв П. М. Країнознавство. Країни Азії : навч. посіб. 2-ге вид. Чернівці : Книги – ХХІ, 2006. 423 с.
4. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг : підручник. Київ : Знання, 2008. 661 с.
5. Мальська М. П., Бордун О. Ю., Гамкало М. З. Туристичне країнознавство. Азія та Океанія : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ-ри, 2013. 184 с.
6. Мальська М. П., Худо В. В., Цибух В. І. Основи туристичного бізнесу. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 272 с.
7. Масляк П. О. Країнознавство. Київ : Знання, 2008. 292 с.
8. Парфіненко А. Ю. Національна держава і міжнародний туризм у вимірах глобалізації: вступ до курсу «Туристичне країнознавство». Харків : Бурун Книга, 2009. 128 с.
9. Парфіненко А.Ю. Туристичне країнознавство : навч. посіб. Харків : Бурун Книга, 2009. 288 с.
10. Парфіненко А. Ю., Сідоров В. І., Любіцева О. О. Туристичне країнознавство : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2015. 551 с.
11. Петранівський В. Л., Рутинський М. Й. Туристичне краєзнавство. Київ : Знання, 2006. 575 с.
12. Пик С. М. США – Велика Британія: «особливі відносини». Київ : Знання, 2006. 283 с.
13. Стафійчук В. І. Рекреалогія : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Альтерпрес, 2010. 264 с.
14. Стафійчук В. І., Маалиновська О. Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2009. 427 с.
15. Туристичне країнознавство: країни-лідери туризму : навч. посіб. / за ред.: О.О. Любіцевої. Київ : Альтерпрес, 2008. 436 с.
16. Туристичне країнознавство. Європа : навч. посіб. / за ред. М. П. Мальська, М. Гамкало, О. Ю. Бордун. Київ : Центр учб. літ-ри, 2009. 224 с.
17. Яценко Б. П., Бабарицька В. К. Країнознавство: основи теорії : навч. посіб. Київ : Либідь, 2009. 312 с.

Допоміжна література

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ : КНУ, 2001. 397 с
2. Будз М. Д., Мартинюк В. О., Постоловський Р. М., Троян С. С. Комплексне країнознавство (основні поняття, категорії, країни, персоналії) : словник-довідник. Київ : ПП Самборський І.О., 2003. 256 с.
3. Гапоненко Г. І., Парфіненко А. Ю., Шамара І. М. Сільський зелений туризм : навчальний посібник (для студентів спеціальності «Туризм»). Суми : Університетська книга, 2019. 191 с.
4. Дубовик І. А. Країнознавчий словник-довідник. Київ : Знання, 2008. 839 с.
5. Лиман С. І., Парфіненко А. Ю., Посохов І. С. Історія туризму : навчальний посібник (для студентів спеціальності «Туризм»). Суми : Університетська книга, 2018. 372 с.
6. Особливості формування та реалізації туристичної політики держави: міжнародний, національний, регіональний досвід / за ред. А. Ю. Парфіненка, Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 280 с.
7. Парфіненко А. Ю. Міжнародний туризм в Україні геополітичні аспекти глобального явища. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*: зб. наукових праць. Випуск 126 (частина І). Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2015. С. 12–22. doi: 10.17721/apmv.2015.126.1.12-23.
8. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80>
9. Русинський М. Й. Географія туризму України : навч.-метод. посіб. 2-ге вид. переробл і доп. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 160 с.
10. Сідоров М. В., Юрченко О. Є., Юрченко С. О. Україна на світовому ринку туристичних послуг: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. 256 с.
11. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу. Київ : Київ, нац. торг.-екон. ун-т, 2006. 537 с.
12. Туристичний імідж регіону : монографія / за ред. А. Ю. Парфіненка. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 312 с.
13. Юрченко С. О., Юрченко О. Є. Міжнародний туризм : навч. посіб. (для студентів спеціальностей «Туризмознавство», «Міжнародні економічні відносини»). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 328 с.
14. Becken, S. (2015) *Tourism and Oil*, Channel View, Clevedon.
15. Weirman, D. (2018) *Tourism crisis and safety management*, pp. 154–170 in Cooper, C., Volo, S., Gartner, W.C. and Scott, N. (eds) *The Sage Handbook of Tourism Management: Applications of Theories and Concepts to Tourism*, Sage, London.

16. Butler, R.W. (2015) Tourism area life cycle, pp. 183–226 in Cooper, C. (ed.) *Contemporary Tourism Resources*, Volume 1 Goodfellow, Oxford.
17. Cohen, S. and Hopkins, D. (2019) Autonomous vehicles and the future of urban tourism. *Annals of Tourism Research*, 74, 33–42.
18. Day, J. and Chin, N. (2018) Tourism, energy, oil and water, pp. 466–481 in Cooper, C. et al. (eds) *The Sage Handbook of Tourism Management: Theories, Concepts and Disciplinary Approaches to Tourism*, Sage, London.
19. Dwyer, L. (2014) Transnational corporations and the globalisation of tourism, pp. 197–209 in Lew, A.L., Hall, C.M. and Williams, A.M. (eds) *The Wiley Blackwell Companion to Tourism* Wiley, Chichester.
20. Fennell, D.A. and Cooper, C. (2020) *Sustainable Tourism: Principles, Contexts and Practices* Channel View, Bristol.
21. Hoffman, L. (2016) In Havana, Tourism Development before the US Tsunami. *Metropolitics*, 22, 3.
22. Kumar S., Kumar D., Nicolau J. L. (2024) How does culture influence a Country's travel and tourism competitiveness? A longitudinal frontier study on 39 countries. *Tourism Management*. 100. 104822. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2023.104822>
23. Mowforth, M. and Munt, I. (2008) *Tourism and Sustainability*, 2nd edition. Routledge, Abingdon.
24. Poon, A. (2018) *Overcoming Overtourism*, LEVE-Global, Trinidad and Tobago.
25. Ron, A. and Timothy, D. (2019) *Contemporary Christian Travel*, Channel View Publications, Bristol.
26. Stone, R., Hartmann, P., Seaton, A., Sharpley, R. and White, L. (eds.) (2018), *The Palgrave Handbook of Dark Tourism Studies*, Palgrave, London.
27. Spector, S. and Higham, J. (2019) Space tourism in the Anthropocene. *Annals of Tourism Research*, 79, doi:10.1016/j.annals.2019.102772.
28. Timothy, D. (2018) Globalisation, supranationalism and tourism, pp. 569–581 in Cooper, C. et al. (eds) *The Sage Handbook of Tourism Management: Theories, Concepts and Disciplinary Approaches to Tourism*, Sage, London.
29. Vasanicova P., Jencova S., Gavurova B., Bacik R. (2022) Competition of European union countries within destination management: Reference. *Journal of Tourism and Services*. 24 (13). 70–89.
30. Zadeh Bazargani R. H., Kiliç H. (2021) Tourism competitiveness and tourism sector performance: Empirical insights from new data. *Journal of Hospitality and Tourism Management*. 46. 73–82. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2020.11.011>

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Аборигени (лат. aborigin, від ab origine – від початку) – автохтонне, корінне населення, спільність людей (як правило однієї національності) якого-небудь значного за площею регіону, пов'язаних з ним міцними економічними, соціальними та ін. відносинами.

Абсентеїзм – прояв байдужого ставлення населення країни до політичного життя, ухиляння, масова відмова виборців від участі у виборах, зборах тощо.

Автаркія (грец. autarkeia – самозабезпеченість) – політика господарського відокремлення будь-якої країни (або групи країн) від зовнішнього економічного середовища, намагання сформувати замкнуту господарську структуру.

Автономія – здатність суб'єкта політики до самоуправління на основі власного законодавства, право створювати будь-які національно-територіальні утворення і самостійно регулювати своє внутрішнє життя, самостійність у здійсненні влади, що надається окремій національності, яка компактно проживає на території держави. **А.** – це право на самоуправління, яким користуються окремі підприємства, установи, організації.

Автохтонний (від грец. autos – сам, chtones – земля) – який належить за походженням до даної території, місцевий.

Агломерація (від лат. agglomerо – приєдную, нагромаджую) – територіальне утворення, що виникає на базі великого міста, або кількох компактно розташованих міст і створює значну зону урбанізації, поглинаючи суміжні населені пункти; відрізняється високим ступенем концентрації різноманітних виробництв (промисловості, інфраструктурних об'єктів, наукових і навчальних закладів), а також високою густотою населення; справляє вирішальний вплив на навколишнє середовище, змінюючи екологічну структуру території та соціальні аспекти населення; має високий рівень комплексності господарства й територіальну інтеграцію його елементів.

Адміністративно-територіальна одиниця – складова частина державної території.

Адміністративно-територіальний устрій – певний спосіб територіального влаштування держави, утворення й діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. **А.-т. у.** будь-якої держави – це поділ її території на певні частини: краї, області, провінції, землі, штати, департаменти, губернії, волості, повіти, райони, кантони тощо.

Адміністрація (від лат. administratio – управління, керівництво) – сукупність розпорядчих органів державного управління, виконавчої влади (уряд, відомчі установи, виконавчі комітети, апарат президента, губернатора тощо), діяльність яких визначена законом чи конституцією країни. У широкому розумінні **А.** – вся діяльність держави в галузі управління суспільством. Це також керівні органи закладів, підприємств або організацій, посадові особи в структурі управління, керівний персонал якоїсь установи.

Азіатсько-Тихоокеанський регіон (АТР) – район, що об'єднує країни материкової частини Азії і зони Тихого океану (40 держав). Найбільші з них:

Китай, Індія, США, Росія, Індонезія, Японія. В АТР проживає 3/5 частини населення світу, на нього припадає 56 % світового ВВП.

Азія (від. семітського «асу» – схід) – найбільша частина світу (30 % всієї суші), частина єдиного материка Євразії. Материкова А. розташована в Півн. півкулі. Кордон з Європою умовний. Площа А. (з Кавказом) – 43448 тис. км², у тому числі 2 млн км² – острови і 8 млн км² – півострови.

Активний туризм – види туристичних подорожей, які характеризуються активним способом пересування за маршрутом, тобто з витратою відповідних фізичних зусиль туриста.

Америка – частина світу, що складається з двох материків – Північної Америки і Південної Америки з прилеглими островами. Загальна площа – 42,5 млн км². Відкрита для європейців у 1492 р. Х. Колумбом. Названа іменем Америк Vesputchi.

Америка Південна – материк у південній частині Зах. півкулі. Площа разом з островами – 18 млн км².

Америка Північна – материк у Зах. півкулі. На пд. з'єднується Панамським перешийком з Південною Америкою. Площа – 20360 тис. км². До неї відносяться острови: Гренландія (2176 тис. км²), Канадський Арктичний архіпелаг (1300 тис. км²), Вест-Індійські (240 тис. км²).

Америка Центральна – назва пд. частини Північної Америки, між Теуантепекським і Дар'єнським перешийками. Площа – 770 тис. км².

Анархізм – політична доктрина, яка заперечує будь-яку владу в країні (державі), розглядаючи її як насильство над собою.

Анексія – насильницьке приєднання, загарбання однією державою території, яка належить іншій державі.

Анклав – територія (або її частина) однієї держави, яка повністю оточена територією іншої держави.

Антропогенні фактори – фактори, зумовлені впливом діяльності людини на окремі компоненти і природні комплекси.

Антропосфера (від грец. антропос – людина, сфера – куля) – 1. Земна сфера, де живе людство; 2. Сфера Землі, що її прямо й опосередковано видозмінила людина; 3. Використовувана й видозмінена людиною частина біосфери (географічне середовище).

Апатриди – особи, що не мають статусу громадянина чи підданого в жодній з держав.

Ареал – поняття, яке використовується в методиці країнознавчих і краєзнавчих досліджень. У кожному конкретному випадку в якості А. можуть виступати групи країн, країни, адміністративні й економічні райони, ареали сільськогосподарської спеціалізації, ресурсів, рекреаційні зони, пояси цін і т. ін.

Асиміляція – процес поглинання суспільством інших народностей.

Африка – другий за величиною (після Азії) материк, площею 29,2 млн км². Перетинається майже посередині екватором.

Балканські країни – розташовані на Балканському півост.: Словенія, Хорватія, Боснія та Герцеговина, Сербія, Чорногорія, Албанія, Македонія, Греція, Болгарія, частина Туреччини, півд. частина Румунії; разом – майже 650 тис. км² і 61 млн мешканців.

Балтійські країни – розташовані на узбережжі Балтійського м. і Данських проток: Данія, Швеція, Фінляндія, європ. частина Росії, Латвія, Естонія, Литва, Польща, Німеччина; загалом (без Росії) – 147 млн мешканців, 1,7 млн км²; зараз терміном **Б.к.** окреслюють Литву, Латвію, Естонію.

Білінгвізм (від лат. *bi* – подвійний і *lingua* – мова) – одночасне володіння двома мовами.

Біпатриди (від *bi* – два і *patris* – батьківщина) – ті, хто одночасно має громадянство двох або більше держав.

Бонітування – якісна оцінка окремих природних ресурсів (вод, земель, лісів, тваринного світу, ґрунтів і т. ін.), їх територіальних поєднань або окремих господарських цінностей.

Бюджет – детальний підрахунок державних доходів і витрат на певний термін (як правило на рік), схвалений у законодавчому порядку, а також опис передбачуваних доходів і видатків держави, компанії, фірми або окремої особи на певний термін.

Валюта (італ. *valuta* – ціна) – 1) Грошова одиниця країни; 2) Паперові гроші, монети, векселя, чеки, які використовуються в міжнародних розрахунках.

Валютні зони – групи країн, які склалися під час і після Другої світової війни на основі валютних блоків. У **В. з.** проводиться координація валютної політики і системи зовнішніх розрахунків. Основні **В. з.**: стерлінгова, доларова, зона євро.

Ваучер туристський – основний документ, що підтверджує аквізицію та туристський статус особи або групи, на підставі якого іноземні туристи – індивідуали та туристичні групи приймаються й обслуговуються в Україні, а також вітчизняні туристи – за кордоном; документ, що видається туристичним або транспортним агентством туристу для підтвердження того, що він сплатив конкретні види послуг: проживання в готелі, харчування, екскурсійне обслуговування, проїзд транспортом тощо, та є підставою для отримання цього обслуговування.

Велика сімка – група з 7 провідних країн світу, що здійснюють координацію важливих зовнішньоекономічних і політичних заходів у рамках щорічних зустрічей керівників держав і урядів (США, Японія, Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія і Канада).

Виборча система – сукупність правил і приймів, які забезпечують певний тип організації влади, участь громадян у формуванні державних представницьких, законодавчих, судових та виконавчих органів, а також вираження волі тієї частини населення, якої згідно із законодавством певної країни достатньо для визначення результатів виборів легітимними. Успішне проведення виборів і визнання суспільством їх результатів – важлива ознака його здатності розв'язувати політичні проблеми мирним шляхом. **В. с.** може бути мажоритарна (представницькі органи влади формуються з переможців в одномандатних округах), пропорційна (вибори відбуваються за партійними списками), змішана (поєднує мажоритарну та пропорційну) та консенсусна (практично не використовується в державному житті).

Віза – спеціальний дозвіл відповідних органів іноземного уряду на в'їзд, виїзд, проживання або проїзд через територію даної держави.

Візитна картка країни – коротка або поширена інформація країнознавчого характеру про дану державу (символіка, устрій, територія, населення, історія, політика, ресурси, природа, географічне положення тощо).

Війна – організована збройна боротьба між державами, групами держав, класами або націями для досягнення політичних або економічних цілей. Крім збройної боротьби, використовуються й інші форми: політичне, економічне та ідеологічне протистояння, розрив дипломатичних відносин, блокада, диверсії. Розрізняють **В.** справедливі і несправедливі, визвольні і загарбницькі, світові і локальні.

Військовий стан – особливий правовий режим у країні або в окремій її частині, який вводиться за рішенням верховних органів державної влади у виключних обставинах (війна, загроза державного перевороту, стихійне лихо). При **В. с.** влада на місцях переходить до військових органів.

Військово-політичний союз – об'єднання двох або декількох держав з метою загальних дій у вирішенні політичних, економічних та військових проблем (НАТО, СЕАТО та ін.).

Вільна економічна зона (зона вільного підприємництва) – частина території, яка виділяється із загального митного кордону держави і має певну свободу в розв'язанні господарських питань, особливий режим управління і пільгові умови діяльності для місцевих підприємств та іноземних фірм. Основна мета створення вільних економічних зон – залучення іноземного та місцевого капіталу для організації виробництв з високою конкурентною спроможністю на зовнішньому ринку. **В. е. з.** може виступати об'єктом країнознавчого дослідження.

Внутрішні води країни – морські води, розташовані в бік берега від прямих ліній, прийнятих для відліку територіальних вод; води портів; води заток, бухт, губ, лиманів, береги яких повністю належать країні і ширина кожної з них не перевищує 24 милі; води рік, озер, водойм, береги яких належать країні.

Внутрішня політика – діяльність державних органів, установ, правлячих партій, спрямована на узгодження інтересів окремих верств населення, на певне їх підпорядкування та можливе за конкретних умов задоволення, на збереження існуючого стану в суспільстві або на цілеспрямоване його перетворення, на забезпечення цілісності, взаємозв'язку і взаємодій окремих сфер суспільства.

Водні ресурси – придатні для використання в народному господарстві країни (регіону, району) води річок, озер, каналів, водоймищ, океанів, морів, підземні води, ґрунтова волога, крига льодовиків, пара атмосфери. Планетарні ресурси складають 1454,3 млн км³.

Галузева структура господарства – розчленування системи господарства на складові частини – галузі, що являють собою сукупності тісно однорідних груп господарських одиниць. **Г. с. г.** безпосередньо відображає процес суспільного поділу праці, вказуючи на функціональні відмінності між окремими галузями.

Геноцид – діяльність з метою повного або часткового знищення будь-якої національності, етнічної спільності або релігійних груп. Конвенція ООН (1948 р.) оголосила Г. злочином.

Географічне положення – розміщення певної території чи об'єкта на земній поверхні по відношенню до інших територій або об'єктів. Розрізняють Г. п. по відношенню до природних (материків, океанів, морів, річок, озер, гір тощо) та екон.-геогр. (районів, областей, країн та ін.) об'єктів. Г. п. характеризується також географічними координатами об'єкта.

Географічне середовище – частина географічної оболонки Землі, яка безпосередньо пов'язана з життям і діяльністю людини і є постійно діючою матеріальною основою розвитку суспільства.

Геополітичне положення – положення країни, області чи району відносно «центрів сили», осередків економічної і воєнної сили, різних політичних, економічних і воєнних блоків, політичних і релігійних об'єднань.

Герб державний – відмітний знак держави, офіційно прийнята емблема, виконана за законами геральдики, яка зображується на печатках, бланках державних органів, грошових знаках. Г. д. часто є частиною державного прапору.

Гід – 1. Провідник-професіонал, який показує туристам визначні місця або місцевості. 2. Путівник, довідкова книга для туристів і мандрівників.

Гід-перекладач – екскурсовод, провідник туристичної групи, який вільно володіє мовою країни перебування.

Гідропарк – упорядкована територія (організований простір), що характеризується перевагою водойм як найважливіших об'єктів організації літнього відпочинку. Розміри Г. – від 1000 га та більше, співвідношення площ водойм, насаджень і луків – 2:1:1.

Гімн державний (від грец. *hymnos* – святкова, урочиста пісня) – поетичний і музичний твір, офіційно визначений як символ державної єдності, який уособлює її суверенітет (поряд з прапором і гербом). Г. д. мають усі держави. Перший в історії гімн, який виконується й досі, був прийнятий у Японії у IX ст.

Гіперінфляція – надзвичайно швидкі темпи росту інфляції, які справляють руйнівну дію на обсяг національного доходу і зайнятість. Це становище, коли річний рівень інфляції перевищує 1000 %. Г. часто пов'язана з політичним хаосом, війнами, соціальними революціями та їх наслідками.

Глобальні проблеми – сукупність проблем сучасності (екологічних, економічних політичних тощо), від розв'язання яких залежить розвиток і навіть існування людської цивілізації.

Дайвінг (від англ. *diving*) – вид туризму та відпочинку, підводне плавання з аквалангом (Червоне та Карибське моря, Середземне море в районі о. Мальти, Мальдівські, Коморські острови в Індійському океані, Великий Бар'єрний Риф біля узбережжя Австралії в Тихому океані). Різновиди Д.: занурення до місць морських катастроф (*wreck diver*), екскурсії до підводних печер та гротів (*cave diver*), Д. в отвори рифів, що просвердлені водою (*drill dive*). Арктичний Д. набуває поширення в Канаді.

Деградація середовища – 1) погіршення природного середовища життя людини; 2) погіршення природних умов і соціального середовища життя (наприклад, у містах).

Демаркація (від франц. demarcation – розмежування) – визначення й розмітка лінії державного кордону на місцевості.

Демографічна політика – соціальні, економічні, юридичні та ін. заходи, направлені на зміну природного відновлення поколінь і на міграцію. До них відносяться заходи на заохочення дітонародження або на його стримування.

Демократія (від грец. demos – народ і krátos – влада) – форма держави, що базується на визнанні народу джерелом влади, його праві брати участь у вирішенні державних справ у сукупності з широким колом громадянських прав і свобод. Термін **Д.** використовується для характеристики організацій і діяльності різних соціальних і політичних інститутів.

Депопуляція – зменшення абсолютної кількості населення якої-небудь країни, території чи звужене його відтворення, при якому чисельність наступних поколінь є меншою від попередніх.

Депортація (від лат. deportatio – вигнання, вислання) – примусове виселення, переміщення з місця постійного проживання або навіть вигнання за межі держави особи чи групи осіб, навіть частини населення, які визнані правлячим режимом як «соціально небезпечні», «небажані».

Депресивний район – відрізняється глибоким падінням господарства і перш за все «традиційних» галузей, складними обставинами виходу з кризового стану. Термін **Д. р.** виник у роки світової кризи в 1929–1933 рр.

Держава – організація політичної влади в суспільстві, спрямована на забезпечення цілісності й безпеки країни. **Д.** призначена для вирішення загальносуспільних питань, задоволення загальносуспільних потреб, зокрема забезпечення певної єдності суспільства як цілісного соціального організму (які б внутрішні суперечності, конфлікти його не руйнували).

Д. виконує інтегративну (координуючу, узгоджувальну) функцію, при здійсненні якої вона виступає виразником не тільки пануючої соціальної групи, але і всього суспільства. За марксистським визначенням **Д.** – це знаряддя політичної влади в класовому суспільстві і виникла в результаті суспільного поділу праці. **Д.** як територіально організований апарат влади на території певної країни, знаряддя економічного, політичного та ідеологічного управління суспільством виступає важливим об'єктом країнознавчого дослідження.

Державна влада – вища форма влади в державі, що поширюється на всі сфери суспільного життя. Здійснюється за допомогою спеціального апарату, володіє монопольним правом видавати нормативні акти, обов'язкові для всього населення даної держави. **Д. в.** включає законодавчу, виконавчу, судову, військову владу.

Джампінг (від англ. bungee jumping – вільне падіння) – стрибки сторч головою у прірву з прив'язаним до ніг еластичним тросом. Набув поширення в гірських місцинах США, Мексики, Аргентини.

Диверсифікація галузева (від пізньолатинського diversificatio – зміна, різноманітність) – збагачення галузі новими виробництвами, номенклатурою і видами продукції.

Дискримінація – обмеження або позбавлення прав певних категорій громадян за ознакою расової чи етнічної приналежності, соціального походження, статі, політичних переконань тощо. **Форми Д.:** сегрегація, депортація, геноцид.

Діаспора (від грец. diaspora – розсіяння) – розсіяння, розселення по різних країнах народу, вигнаного обставинами, завойовниками або власною волею за межі батьківщини. Це також сукупність вихідців із якоїсь країни та їх нащадків, які проживають поза її межами.

Дьют-фрі (duty free) – система безмитної торгівлі в аеропортах, на бортах літаків, поромках та інших транспортних засобах або в окремих місцях, що відвідуються іноземцями (як правило, основні товари – сигарети, алкоголь, парфумерія, сувеніри).

Економіко-географічне положення (ЕГП) – положення будь-якої території (об'єкта) по відношенню до різних чинників природного і соціально-економічного характеру. **ЕГП**, в свою чергу, ділиться на низку «положень»: транспортно-географічне, ресурсно-географічне, промислово-географічне. При трактуванні **ЕГП** визначається пріоритетність зовнішніх або внутрішніх факторів. Основними властивостями **ЕГП** є відношення (причинно-наслідкові до інших об'єктів), потенційність (можливі наслідки взаємозв'язку з іншими об'єктами), дистанційність (відстані між об'єктами). Основною властивістю **ЕГП** є характер територіальних відношень, які поділяються на: 1) основні – територіальні відношення об'єкта до галузей, елементів і ареалів власного виробництва; 2) похідні – територіальні відношення об'єкта до економічних зв'язків, точніше до фокусів і ліній їх втілення; 3) інтегральні – територіальні відношення різного масштабу.

Економічне районування – науково обгрунтований поділ країни або великого регіону на економічні райони, що історично склалися або формуються в процесі розвитку продуктивних сил і об'єктивно відображають територіальний поділ праці.

Економічний район – територіально цілісна частина країни, яка має виробничу спеціалізацію і через суспільний поділ праці пов'язана з іншими частинами народногосподарського комплексу.

Екскурсант – тимчасовий відвідувач, який перебуває в країні відвідування менше 24 год.; відвідувач певної території, міста, комплексу, музею тощо.

Екскурсія (від лат. excursio – поїздка) – 1. Колективне відвідування музею, визначного місця, виставки тощо; поїздка, прогулянка з освітньою, науковою, спортивною, розважальною та ін. метою тривалістю не більше 24 годин, як правило, без ночівлі. 2. Група осіб (екскурсантів), які здійснюють таку поїздку або прогулянку.

Експансія – розширення сфери впливу держав, що здійснюється економічними, військовими і дипломатичними методами.

Експорт робочої сили (англ. export; від лат. exporto – виношу, виводжу) – еміграція економічно активного населення, виїзд робочих за кордон.

Екстремізм – система крайніх політичних поглядів (як «правих», так і «лівих»), прихильники яких застосовують радикальні (у тому числі насильницькі, терористичні) заходи і засоби з метою загострення політичної ситуації, дестабілізації політичного життя.

Ембарго – 1) засіб політичного та економічного тиску однієї держави (або групи держав) на іншу (інші) шляхом обмеження або повного припинення торгово-економічних зв'язків з нею (ними); 2) заборона державної влади на ввезення зі своєї країни в іншу товарів або валюти.

Еміграція (від лат. *emigratio* – виселення, переселення) – переселення з батьківщини в іншу країну. Еміграцією називають і тривале перебування громадян за межами батьківщини внаслідок такого переселення.

Етнічна територія – територія переважного розміщення даного етносу; звичайно включає ареал його формування і компактного розселення, а також райони змішування з іншими національностями.

Етнічний склад (структура) населення – розподіл населення за ознакою етнічної належності (національності).

Етнічні процеси – зміна окремих етнічних елементів, частин етносу і етносів у цілому (мови, культури, соціальної структури, статево-вікового складу і т. ін.). Розрізняють розділюючі та об'єднуючі процеси (консолідація, асиміляція, інтеграція).

Етнографія (від грец. *ethnos* – плем'я, народ і *grapho* – пишу) – наука, яка вивчає культуру і побут народів світу.

Етнологія – наука про походження, етнічну історію народів, про формування особливостей їх культури, релігії та побуту. За змістом близька до етнографії.

Етнонім – назва народу.

Етнополітика – політика щодо різних етносів у поліетнічній державі. Демократична держава ставить за мету гармонізацію взаємовідносин між етнічними групами, а також між нацією-державою в цілому та етнічними групами, що її складають.

Етнос (від грец. «етнос» – народ) – історично сформована стійка спільність людей, яка виступає як соціальний організм, що самовідновлюється завдяки етнічно однорідним шлюбом і передаванню новим поколінням мови, культури, традицій, етнічної орієнтації тощо. До **Е.** належать племена, народності, нації.

Єдиний економічний простір – сукупність національних територій країн, в рамках яких діють загальні принципи господарювання, узгоджені єдині правила зовнішньоекономічних відносин.

Зайнятість – сукупність економічних відносин, пов'язаних із забезпеченням робочими місцями і участю в господарській діяльності; характеризує економічно активне населення відносно речових факторів виробництва.

Заказник – вилучення із сфери господарського користування території або акваторії, в межах якої певний час перебувають під охороною окремі елементи природного комплексу (рослинні угруповання, мисливська фауна, рибні запаси і т. ін.).

Заповідна територія – територія з певним режимом охорони.

Заповідник – найвища категорія природоохоронних територій, які є цінними в науково-природознавчому і культурно-освітньому аспектах. Порівняно великий, не змінений або незначною мірою змінений людиною природний територіальний комплекс (ПТК), який назавжди виключається із

господарського користування з метою збереження і розвитку в природних умовах особливих чи зникаючих представників рослинного і тваринного світу.

Засоби масової інформації – певний соціальний інститут, що охоплює систему друківаних видань, радіо-, теле-, відеопрограм, кінохронікальних програм та інших форм періодичного поширення масової інформації; широко використовується при обробці та розповсюдженні країнознавчої інформації.

Ідеологія – впорядкована, струнка система поглядів, які виражають ставлення до дійсності, цілі й програми, спрямовані на закріплення, розвиток чи зміну даних суспільних відносин. **I.** вказує політиці систему ідеалів і цінностей, до якої остання має прагнути. Тому виникає консервативна чи ліберальна, прогресивна чи реакційна політика, в тому числі на міжнародній арені.

Іміджологія – наука, яка вивчає проблеми формування та створення в суспільній свідомості образів суспільних інститутів (держави, політичних партій, організацій, установ) і окремих політичних та інших лідерів, розробляє сукупність прийомів, технологій і засобів формування в суспільній свідомості відповідних образів реальних суб'єктів політики.

Іммігранти (від лат. *immigrans* – котрий вселяється) – особи, які здійснюють імміграцію.

Імміграційні закони – закони, що обмежують в'їзд іноземців на постійне проживання.

Імміграція (від лат. *immigro* – вселяюся) – в'їзд іноземців у країну на тривале або постійне проживання.

Імперія – найменування монархічних держав, головою яких є імператор. **I.** – частіше великі держави, які включають до свого складу завойовані території інших країн.

Інвазія (від лат. *invasio* – нашествя, напад) – масова і раптова імміграція, що відбувається всупереч волі населення, що проживає на території поселення.

Інклюзив-тур – найбільш поширений вид індивідуальної чи групової подорожі в організованому туризмі. **I.-т.** – чітко спланована за маршрутом, часом початку та закінчення поїздки, що включає обов'язковий набір послуг із зазначенням їх вартості та якості. Вартість **I.-т.** менша суми цін за елементами обслуговування в разі їх окремого придбання туристом.

Інтеграція (міжетнічна) (від лат. *integratio* – поповнення, відновлення) – вид об'єднавчих етнічних процесів; полягає у взаємодії різних етносів, яке супроводжується формуванням у них спільних культурно-побутових ознак. Не виключає зміни етнічної самосвідомості та утворення нових народів.

Інфраструктура (від лат. *infra* – нижня і *structura* – будова, розташування) – комплекс галузей господарства, які обслуговують виробництво.

Історико-географічний край – найменша регіональна таксономічна одиниця в географії і країнознавстві, частина країни (наприклад, Волинь, Буковина, Холмщина, Бретань, Баварія тощо).

Історико-етнографічні області – території, населення яких має подібні культурно-побутові особливості (напр. Бойківщина, Лемківщина та ін.).

Історико-культурні, соціально-історичні ресурси – сукупність пам'яток матеріальної та духовної культури, що створена в процесі історичного розвитку

даної території та є об'єктом туристського інтересу; складова рекреаційно-туристичних ресурсів.

Кантрі-туризм (від англ. country – сільська місцевість) – етнографічний туризм, один з видів пізнавального туризму, що набув поширення в сільській місцевості, передбачає знайомство з фольклором, побутом корінного населення, народними традиціями, архітектурою й іншими ментальними цінностями та стимулює розвиток інфраструктури території.

Каньонінг – спортивне проходження водоспадів і каньйонів з використанням спелеологічного спорядження та техніки. **К.** останніми роками набув поширення у Франції, Іспанії.

Кемпінг – 1. Літній, технічно обладнаний табір для автотуристів (наявність зв'язку, водопроводу, можливість технічного огляду автомобілів). 2. Вид автомобільного туризму, що характеризується тим, що туристи під час поїздки живуть у спеціально обладнаних таборах.

Клерикалізм – політична доктрина або течія, яка спрямована на посилення впливу релігії та церкви на всі сфери суспільного життя.

Колонізація (від франц. colonisation) – заселення і господарське освоєння окраїнних земель своєї країни («внутрішня» **К.**), а також заснування поселень за її межами («зовнішня» **К.**).

Колонії – країни і території, які перебувають під владою іноземних держав (метрополій) і позбавлені політичної й економічної самостійності.

Комплексні країнознавчі характеристики – представляють собою свого роду «географічний паспорт» певної території і є одною з розповсюджених і ефективних форм доведення спеціально обробленої інформації про території для різних груп споживачів. За Я. Г. Машбіцем (1995), вони включають такі елементи: 1) своєрідність країни (району, різних територій); 2) територія, географічне і геополітичне положення; 3) історико-географічні етапи розвитку; 4) природа і природокористування; 5) населення і культура; 6) господарство; 7) розселення; 8) суспільство; 9) райони; 10) стан оточуючого природного середовища; 11) перспективи розвитку.

Консерватизм – політична доктрина, яка орієнтується на захист, збереження та підтримку існуючих традиційних засад і форм суспільного життя, морально-правових основ, заперечує революційні зміни, необхідність народних рухів тощо.

Конституція – основний закон держави, що має вищу юридичну силу і встановлює основи політичної, правової та економічної системи країни.

Конфедерація (від лат. confederatio – союз, об'єднання) – постійний союз суверенних держав, створений для досягнення політичних або військових цілей. **К.** створює центральні органи, повноваження яким делегують держави-учасниці.

Конфлікт (від лат. conflictus – зіткнення) – зіткнення (збройне, політичне, соціальне) протилежних інтересів, поглядів, намагань. Найбільше **К.** виникає через суперечки з приводу кордонів, територій.

Кордони державні – лінії, які визначають межі державної території. Встановлюються за узгодженням між відповідними державами методом делімітації (від лат. delimitatio – встановлення кордонів, тобто визначення їх

положення і напряму, зафіксоване на картах) і демаркації (встановлення і відзначення кордонів на місцевості методом прикордонних знаків).

Корінне населення – споконвічне населення країни (регіону).

Кочове населення (кочівництво, номадизм) (від грец. *nomas* (род. відм.) *nomados* – кочівний) – систематичне переміщення окремих груп населення з житлом і майном у межах якої-небудь території, що зумовлено характером виробництва і способом життя.

Країна – політичне, національне, соціальне і культурне співтовариство, організоване державою із акцентом на його геополітичному (просторовому) положенні у світі; основний об'єкт країнознавчих досліджень. К. має більш широкий зміст, ніж поняття держава, з яким її часто ототожнюють. Воно включає історико-культурні особливості, своєрідність народу (або народів), звичаї, суспільну будову. Зараз на політичній карті світу налічується приблизно 250 країн і територій.

Країнознавство – 1) наука і навчальна дисципліна, яка займається комплексним вивченням країн, систематизує та узагальнює різноманітні дані про їх місце розташування, природу, населення, господарство, історію, право, культуру, зовнішню політику, місце в системі міжнародних відносин тощо; 2) комплексне вивчення країн або великих регіонів з метою виявлення на конкретних територіях загальних закономірностей, які встановлюються політичною, фізичною і економічною географіями.

Ксенофобія – невизначений страх перед незнайомими людьми, народами; негативне ставлення до інформації, що надходить з інших країн; ненависть до інших етносів, людей іншої національності. Різновиди: українофобія, антисемітизм і т. ін.

Культурні комплекси – поєднання об'єктів матеріальної та духовної культури (штучні споруди, що несуть у собі певний стиль, смаки людей, і самі люди з їх звичаями, костюмами, мовою). Частиною **К. к.** є й природа, оскільки в ній, у сприйнятті різними групами людей віддзеркалюється характерна для певної країни, регіону, спільноти система культурних цінностей.

Курорт (від нім. *Kur* – лікування, *Ort* – місце) – місцевість з природними лікувальними факторами (мінеральними джерелами, грязями, сприятливим кліматом тощо) та необхідними умовами для їх використання з лікувально-профілактичною метою. Типи **К.:** а) бальнеогрязьовий (природні мінеральні води та лікувальні грязі); б) бальнеокліматичний (клімат та природні мінеральні води); в) бальнеологічний (природні мінеральні води); г) грязьовий (лікувальні грязі); д) кліматичний (клімат); е) кліматокумисолікувальний (степовий або лісостеповий клімат і кумис).

Курортологія – галузь медичних знань, що вивчає мінеральні води, лікувальні грязі, клімат (у межах лікувальних місцевостей) і їх використання з профілактичною та лікувальною метою.

Ландшафт антропогенний – ландшафт, змінений господарською діяльністю людини настільки, що порушився зв'язок природних (екологічних) компонентів.

Лібералізм – політична доктрина, яка захищає свободи і права особи, приватну власність, демократію, громадянське суспільство, договірний

характер державної влади, конкуренцію тощо. При цьому специфіку **Л.** становить не сам «дух свободи», а розробка інституціонально-правових умов його забезпечення.

Лісопарк – упорядкована територія лісу, призначена для короткочасного відпочинку та перетворена шляхом поступової реконструкції на певну ландшафтно-планову систему. Об'єднує рекреаційні, ландшафтно-архітектурні, санітарно-гігієнічні, пізнавальні та лісогосподарські функції.

Локалізація (від лат. *localis* – місцевий) – віднесення будь-якого географічного об'єкта до певного місця; обмежене поширення якого-небудь географічного явища, процесу межами території або акваторії.

Мегаполіс (від грец. «мега» – величезний і «поліс» – місто) – найбільша форма розселення, що утворилася внаслідок зрощення значної кількості сусідніх міських агломерацій.

Менталітет – спільна для соціально-політичної чи етнічної спільноти, організації своєрідна політико-психологічна сукупність понять, настанов, особливостей мислення та поведінки, яка дає змогу однаково сприймати соціально-політичні реалії, оцінювати їх і адекватно діяти, добре розуміючи один одного.

Ментальність – соціально-психологічні характеристики суб'єкта (людини, етносу, класу, іншої соціальної групи), що виявляються у способі та характері мислення, світовідчутті, соціальних і психологічних настановах та поведінці. Важливою ознакою ментальності є національний характер, який можна тлумачити як комплекс типових зразків поведінки, що регулюють поведінку нації впродовж тривалого часу.

Метиси – нащадки від шлюбів між представниками різних людських рас.

Митна декларація – письмова або усна заява з боку туристів митним органам при перетинанні кордонів, що містить дані про речі та предмети, які провозять туристи.

Митна політика – цілеспрямована діяльність держави, що встановлює певний режим митного обкладання товарів.

Митниця – державний заклад, через який повинні ввозитися або вивозитися всі переміщувані через кордон товари і вантажі з метою їх митного контролю та взяття відповідних мит і зборів.

Мито – податок, яким обкладаються товари, що пропускаються через кордони будь-якої країни.

Мігрант – особа, що здійснює міграцію, тобто перетинає кордони тих чи інших територій зі зміною постійного місця проживання назавжди або на тривалий час.

Міграційна політика – один з напрямків демографічної політики. Сукупність способів і заходів цілеспрямованого впливу на міграційний рух населення.

Міграція населення (від лат. *migratio* – переселення) – переселення з однієї країни в іншу. Основними причинами **М.** є економічні, релігійні й політичні.

Міжнародна політика – сукупна діяльність держав, їх інститутів, народів, соціальних спільнот та їх організацій, які мають певні політичні цілі у сфері міжнародного життя.

Міжнародне право – загальнодемократична, загальноцивілізаційна система правових норм, що регулюють відносини між суб'єктами (державами, націями) з проблем розвитку людської цивілізації. Норми **М. п.** створюються шляхом погодження позицій учасників міжнародних відносин та забезпечуються подекуди примусами з боку держав індивідуально чи колективно, а також міжнародними організаціями (наприклад ООН) відповідно до їх статутів. Ці норми юридично обов'язкові та поділяються на диспозитивні (які можуть змінюватися або не застосовуватися на основі погодження позицій держав з певного питання) й імперативні (що не змінюються, а їх порушення тягне за собою відповідальність).

Міжнародні відносини – системна сукупність політичних, економічних, соціальних, дипломатичних, правових, воєнних, гуманітарних та інших зв'язків і відносин між суб'єктами світового співтовариства. Розрізняють: 1) види **М. в.:** за сферами суспільного життя – економічні, політичні, воєнно-стратегічні, культурні, ідеологічні; на основі взаємодіючих суб'єктів – міждержавні, міжпартійні, приватні, неурядові; 2) рівні **М. в.** – глобальний, регіональний, субрегіональний або локальний; 3) стани **М. в.** – стабільності, суперництва, ворожнечі, довіри, співробітництва, війни.

Міжнародні організації – об'єднання держав або національних товариств (асоціацій) неурядового характеру для досягнення спільних цілей у галузі політичного, економічного, соціального, науково-технічного, культурного життя; одна з найважливіших форм багатостороннього співробітництва між державами. Членами деяких **М. о.** можуть бути лише держави (міжурядові організації). **М. о.** створюються на основі угод між їх учасниками; діяльність кожної **М. о.** регламентується її статутом. **М. о.** виступають суб'єктами міжнародних відносин (нетрадиційні міжнародні актори) і важливими об'єктами країнознавчих досліджень. Зараз у світі налічується понад 400 **М. о.**

Міста-курорти – урбанізовані території, функції яких спрямовані на задоволення потреб у лікуванні (з переважанням помірного режиму) або в розвагах; характеризуються значною кількістю технічних систем, розвиненою сферою обслуговування, що становить основу рекреаційної системи, і майже повністю зміненою, значно окультуреною, «вторинною» природою.

Місцева влада – складова системи суспільного врядування, своерідна інфраструктура державної влади, особливість якої полягає у безпосередній наближеності до життя громадян, до громадянського суспільства.

Мовний склад (структура) населення – розподіл населення окремих районів, країн, континентів і світу в цілому за різними мовними показниками (рідна мова, розмовна мова, грамотність мови), за поєднанням цих показників один з одним, а також за ознакою етнічної (національної) належності.

Мотель – готель для автотуристів, розташований поблизу або вздовж автостради. Традиційно обладнаний гаражем, станцією технічного обслуговування та іншими необхідними службами.

Музей – культурно-освітній та науково-дослідний заклад, що збирає, вивчає, експонує та зберігає пам'ятки матеріальної й духовної культури, природничо-наукові колекції тощо.

Народ – спільнота з єдиною історією, мовою однаковим культурними характеристиками, члени якої поділяють ідею, що вони зв'язані між собою, відрізняються від інших груп.

Народність – 1) тип етносу, що займає проміжне положення між плем'ям і нацією; 2) сучасні етноси, що втратили риси племен, проте не стали націями.

Народонаселення – сукупність людей, які живуть на Землі (людство) або в межах певної території, континенту, країни, району чи населеного пункту. **Н.** – об'єкт вивчення багатьох суспільних і ряду природничих наук, в тому числі країнознавства. Спеціально **Н.** досліджує демографія.

Натуралізація (від лат. *naturalis* – природній) – надання громадянства якоїсь держави особам, які мають громадянство іншої держави або зовсім його не мають (апатриди).

Націоналізм – 1) світогляд і система політичних поглядів, яка проголошує пріоритет національних (етнічних) вартостей щодо усіх інших; 2) один з основних принципів державного устрою, коли нація розуміється як одержавлений етнос. Роздутий до ідеологічних крайнощів **Н.** проявляється у формі шовінізму.

Національна самосвідомість – сукупність поглядів, оцінок, думок і відносин, що відображають рівень усвідомлення нацією в цілому чи окремою людиною своєї національної (поряд з етнічною) приналежності, спільності історичної долі, своєрідності, неповторності геополітичних, духовних, соціальних, історичних чинників. **Н. с.** пов'язана із самоідентифікацією нації – усвідомленням себе як спільності політичної, поліетнічної, громадянської на основі досягнення національної ідеї та національних інтересів.

Національний природний парк – вид природоохоронної території, досить великої за площею, де охорона природи поєднується з рекреацією і організованим туризмом. Складається із природних ландшафтів високої естетичної цінності. Поділяється на заповідну і рекреаційну зони.

Національні меншості – групи, які відрізняються своєю національною належністю від більшості населення певної країни.

Національність – 1) позначення сучасних народностей, націй та інших етнічних груп, що заселяють країну; 2) належність людини чи групи людей до певної народності чи нації.

Нація (від лат. *patio* – плем'я, народ) – історична спільність людей, яка склалася в процесі формування спільної їх території, економічних зв'язків, літературної мови, деяких особливостей культури й характеру.

Образ (імідж) країни (території) – результат з'єднання наукових знань про неї і художнього її сприйняття. Притягальний імідж створюється, насамперед, на основі позитивної країнознавчої інформації про дану країну чи регіон (район).

Образ життя країни – розкриття етнокультурної своєрідності будь-якої території. Розкривається через усі форми і цикли багатогранної діяльності людини.

Опустелювання – 1) втрата місцевістю повністю рослинності в результаті ерозії ґрунтів; 2) «зменшення зникнення біологічного потенціалу Землі; яке в кінцевому результаті може призвести до виникнення умов, аналогічних умовам пустелі» (конференція ООН з опустелювання, 1977).

Пам'ятка містобудування – унікальний містобудівний комплекс, у межах якого сконцентровано визначні пам'ятки історії та культури світового (за списками ЮНЕСКО), загальнодержавного та місцевого значення. До них належать всі історико-архітектурні й історико-культурні заповідники України.

Пам'ятки будівництва і архітектури – складова історико-культурних рекреаційних ресурсів (архітектурні ансамблі та комплекси, історичні центри, квартали, майдани, вулиці, залишки давнього планування і забудови міст та інших населених пунктів тощо).

Пам'ятки історії – складова історико-культурних рекреаційних ресурсів (пам'ятні місця, будинки, споруди та предмети, пов'язані з найважливішими історичними подіями в житті народу, розвитком суспільства та держави).

Пам'ятки мистецтва – складова історико-культурних рекреаційних ресурсів (твори монументального, образотворчого, декоративно-ужиткового та інших видів мистецтва, що використовуються в сфері пізнавального туризму).

Пам'ятки оборонної архітектури – складова архітектурно-історичних рекреаційно-туристичних ресурсів (фортеці, замки, оборонні храми, міські укріплення). Впродовж багатьох століть роль оборонних споруд була провідною в архітектурі міст і містечок.

Пам'ятка природи – об'єкт природи, що становить науковий, історичний та культурно-естетичний інтерес (водоспади, гейзери, геологічні відклади, печери тощо).

Пам'ятник всесвітньої спадщини – пам'ятник культури чи унікальна за властивостями природна територія, що включена в міжнародний Список пам'ятників всесвітньої спадщини і ЮНЕСКО.

Пансіон (повний пансіон) – вид комплексного обслуговування, що складається із зустрічі та проведів, розміщення, триразового харчування; повного утримання, обслуговування рекреантів (туристів) протягом туродня.

Пейзаж – зоровий образ географічного середовища.

Пейзажне різноманіття природного комплексу – якісна (кількісна) характеристика, що визначає потенційне багатство зорових образів, які розкриваються в межах природних комплексів.

Плебіцит – форма загального голосування, різновид референдуму, результати якого на відміну від останнього не мають обов'язкових юридичних наслідків. У міжнародних відносинах – визначення державної приналежності всієї або частини спірної території на основі волевиявлення населення шляхом всенародного голосування.

Плем'я – тип етносу і соціальної організації докласового суспільства.

Пляж (від франц. plage, від лат. plage – смуга землі) – елементарний природно-територіальний комплекс (фація); пологий намитий берег, що утворився в результаті дії прибою та складений наносами (найчастіше піском, гравієм чи галькою). Захищає берег від розмиву, нерідко виконує рекреаційні функції.

Політична карта – важливе джерело країнознавчого дослідження, географічна карта, на якій представлена територіально-політична характеристика світу, материків або великих регіонів. **П. к.** поділяються на оглядові

(дрібномасштабні), що передають політичний поділ території, і спеціальні, що висвітлюють окремі політичні проблеми і політичні події.

Прапор державний – офіційний символ держави у вигляді полотнища встановлених розмірів і кольорів, який уособлює її суверенітет, як правило фіксується конституцією.

Президентська форма правління – влада вибраного керівника держави – президента, яка спрямована на повне і послідовне здійснення державної політики і законів, покликана забезпечити єдність і непорушність держави. Вперше **П. ф. п.** була встановлена в США в 1789 р., коли першим президентом обрали Дж. Вашингтона.

Привабливість (країни, місця) – елементи туристичного продукту, що визначають вибір туриста на користь даної країни (місцевості); чинники (соціально-історичні, природно-географічні) залучення туристів.

Приморські кліматичні курорти – місцевості, де особливості приморського клімату використовуються з лікувальною та профілактичною метою.

Природний рух населення – зміна чисельності та складу населення в результаті народжуваності і смертності без врахування його переміщення в межах країни і за її кордонами.

Природні ресурси – компоненти і сили природи, які на даному рівні розвитку продуктивних сил та вивченості використовуються або можуть бути використані для задоволення потреб суспільства.

Природні умови – тіла і сили природи, які впливають на діяльність людського суспільства, але безпосередньої участі у виробничій діяльності не беруть.

Промисловість – найважливіша галузь виробництва, яка включає підприємства, що здійснюють видобування й заготівлю природної сировини, виробництво засобів виробництва й товарів споживання (заводи, фабрики, шахти, електростанції, комбінати тощо).

Протекціонізм (від лат. *protectio* – заступництво, захист) – економічна політика держави, спрямована на захист національної економіки від іноземної конкуренції. Реалізується шляхом фінансового заохочення вітчизняної промисловості, зокрема зменшення податків, стимулювання експорту, обмеження імпорту.

Район (регіон) – 1) одиниця поділу певної території за якимись ознаками й особливостями; 2) територіально-адміністративна одиниця в деяких країнах. **Р.** як таксономічна одиниця в географії та країнознавстві виступає важливим об'єктом дослідження.

Районування – родове поняття, що має 3 основні групи значень: 1. Процес виявлення головних рис територіальної диференціації та інтеграції географічної оболонки або її частин. 2. Стан, результат відображення просторової диференціації та інтеграції у вигляді схеми районування. 3. Діяльність з метою раціонального використання ресурсів відповідно до встановлених закономірностей територіальної диференціації та інтеграції.

Раси (від фр. *race*, італ. *razza* – рід, порода, плем'я) – поділ сучасної людини за фізичними особливостями, що передаються по спадковості (колір шкіри, очей, волосся, форма черепа, довжина тіла); представники однієї раси

пов'язані єдиним походженням і певною областю розповсюдження. Населення світу поділяється на 4 раси: європеїдну (42,3 %), монголоїдну (36 %), негроїдну (7,4 %) і австралоїдну (0,3 %). В зоні контактів великих рас існують перехідні (склалися в давнину) та змішані (утворилися в новітній період) раси.

Расизм – політична теорія і практика, що базуються на концепціях про фізичну і психічну неповноцінність окремих рас і народів і вирішальний вплив расових відмінностей на історію та культуру людства.

Рафтинг – спуск по гірській річці на надувних човнах, плотах (2–10 місць).

Реґіон – 1) область, район, частина країни, що відрізняється від інших областей сукупністю природних і (або) історично сформованих, відносно стійких економіко-географічних та інших особливостей, які часто поєднуються з особливостями національного складу населення; 2) група сусідніх країн, близьких за національним складом і культурою або однотипних за суспільно-політичним устроєм, що виділяються в окремий економіко-географічний район світу. **Р.** виступає важливим об'єктом країнознавчих досліджень.

Реґіоналізація – 1) розвиток, зміцнення економічних, політичних та інших зв'язків між областями або державами, що входять до одного реґіону; 2) виникнення реґіональних об'єднань держав.

Реґіоналізм – підхід до розгляду і розв'язання економічних, соціальних, екологічних, політичних та інших проблем під кутом зору інтересів та потреб того чи іншого реґіону.

Реєміґрація (зворотна міґрація) (від лат. re – префікс, що означає зворотну дію, еміґрація) – повернення еміґрантів на батьківщину.

Резерват – загальна назва території, що охороняється (пам'ятки природи, заказники, заповідники); природна територія заповідно-еталонного або ресурсозахисного типу.

Резервація (резерват) (від лат. reservare – зберігати) – в США, ПАР, Австралії, Канаді, Бразилії – територія для примусового поселення корінного населення (напр., індіанців у США).

Реїміґрація (від лат. re – префікс, що означає зворотню дію, та імміґрація) – зворотній відтік з країни осіб, які прибули до неї у результаті імміґрації.

Рекреалогія (від лат. recreo – відновлюю та гр. logos – вчення) – галузь знань про причини та способи здійснення рекреаційної діяльності як невід'ємної складової життя кожної людини та суспільства, соціально-культурні, економічні, антропоєкологічні механізми організації цієї діяльності та її наслідки.

Рекреаційна ємність території – чисельність відпочиваючих, які без суттєвої шкоди для природного комплексу можуть перебувати на певній території (акваторії) впродовж певного проміжку часу.

Рекреаційна територія – територія, яка використовується для оздоровлення людей, масового відпочинку, туризму та екскурсій. Залежно від призначення виділяють дві групи **Р. т.** для короткочасної рекреації (лісопарки, зелені зони, приміські ліси, водні об'єкти та ін.) і тривалої (приморські райони, лікувально-санаторні курорти і курортні райони, туристичні комплекси).

Рекреаційне навантаження – показник, що характеризується чисельністю рекреантів (див. **Рекреація**) на одиницю площі за певний період.

Рекреаційне районування – поділ території на певні таксономічні одиниці, що відрізняються спеціалізацією рекреаційного обслуговування, структурою рекреаційних ресурсів і напрямками їх освоєння та охорони.

Рекреаційний ресурсний потенціал – сукупність природних і антропогенних факторів, необхідних для рекреаційного використання (кліматичні та ландшафтні умови, морські акваторії та їх узбережжя, джерела водозабезпечення, інженерно-будівельні, ґрунтово-рослинні умови тощо); система природних, історико-культурних та соціально-економічних передумов організації рекреаційної діяльності на певній території.

Рекреаційні ресурси – об'єкти та явища природного й антропогенного походження, що використовуються для туризму, лікування, відпочинку та впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, формування рекреаційних районів (центрів), їх спеціалізацію та економічну ефективність.

Р. р. – сукупність природних, природно-технічних, соціально-економічних комплексів і їх елементів, що сприяють відновленню та розвитку фізичних і духовних сил людини, її працездатності і при сучасній та перспективній структурі рекреаційних потреб і техніко-економічних можливостях використовуються для прямого й опосередкованого споживання та надання курортних і туристських послуг. У структурі **Р. р.** виділяють 2 складові: природну та соціально-економічну (природні та історико-культурні ресурси рекреаційної діяльності).

Рекреаційні ресурси історико-культурні – складова рекреаційних ресурсів; матеріальні об'єкти, що несуть семантичну й естетичну інформацію та можуть бути використані в екскурсійній діяльності для забезпечення специфічних потреб людини у спілкуванні з культурним надбанням суспільства.

Рекреаційні ресурси природні – природні та природно-технічні геосистеми, тіла та явища природи (в т. ч. і риси її територіальної різноманітності), що мають комфортні властивості для рекреаційної діяльності та придатні для використання з метою організації відпочинку й оздоровлення населення.

Рекреаційно-туристичні ресурси – природні та історико-культурні комплекси та їх елементи, що при сучасній та перспективній структурі рекреаційних потреб і техніко-економічних можливостях виступають цільовими об'єктами рекреаційно-туристичного споживання як вихідні елементи для виробництва комплексних туристичних послуг.

Рекреація (від лат. *rescreatio* – відновлення сил; від франц. *recreation* – розвага, відпочинок, зміна дії, що виключає трудову діяльність і характеризує простір, пов'язаний з цими діями) – 1. Форма соціального руху й антропогенного впливу на природні комплекси, мета якого полягає у відновленні людиною психофізичної енергії, втраченої в процесі трудової, навчальної, побутової діяльності тощо. 2. Різноманітні види людської діяльності у вільний час, спрямовані на відновлення сил і задоволення широкого кола особистих і соціальних потреб. Останні включають розвиток навичок спілкування між людьми, підвищення соціально-трудового та культурного потенціалу суспільства, формування нових рис та якостей особистості, навичок сприйняття природних і культурних цінностей. Розрізняють 3 форми використання часу **Р.** – туризм, лікування, відпочинок.

Релігійна структура населення – склад населення залежно від релігійних вірувань.

Релігія (від лат. religio – побожність) – система вірувань і ритуалів, за допомогою яких група людей пояснює та реагує на те, що вважає надприродним і священним. **Р.** значною мірою зумовлює мораль і етику, світосприймання й мету життя, культурний клімат суспільства й соціальні відносини, характер і типи економічного розвитку.

Репатріація – повернення людини чи цілого народу на батьківщину.

Репресія – каральні акції держави щодо особи чи цілого народу.

Республіка (лат. respublica, dsl res – справа, publis – громадський) – форма правління, при якій вища державна влада належить виборному представницькому органу; глава держави також вибирається населенням або спеціальною колегією. Виділяють парламентську і президентську республіки. Парламентська республіка базується на верховенстві парламенту, перед яким уряд несе колективну відповідальність за свою діяльність і залишається при владі доти, доки він має підтримку парламентської більшості, а у випадку втрати цієї підтримки або йде у відставку, або через керівника держави розпускає парламент. У президентській республіці глава держави – президент – одночасно є і главою уряду (США, Аргентина, Бразилія). У світі 143 республіки (3/4 загального числа держав). Республіканська форма правління є найбільш прогресивною і демократичною.

Реституція – повернення однією державою іншій майна, що було незаконно захоплене нею під час війни або внаслідок інших причин (наприклад, повернення майна церков, музеїв, картинних галерей).

Ресурсно-рекреаційний паспорт території – посвідчення певного просторового об'єкта, що розкриває наявність, структуру, спеціалізацію, використання природних, природно-антропогенних, соціальних, біосоціальних рекреаційних ресурсів у його межах; зведення кількісних і якісних показників і характеристик, що розкривають рекреаційно-туристичну спеціалізацію певної територіальної одиниці (держави, окремої адміністративно-територіальної одиниці міста тощо).

Референдум – загальнонародне голосування з важливого питання державного життя.

Рівень життя – соціально-економічна категорія, що характеризує рівень і ступінь задоволення матеріальних, духовних і соціальних потреб населення країни, класів, соціальних груп, сімей, окремого індивіда.

Розселення – розміщення населення на території, яке утворилося в ході її господарського освоєння і його результатом є розміщення населення у вигляді населених пунктів (геогр. поселень), що характеризуються певним територіальним розподілом, ієрархією і взаємодією.

Рурбанізація (від англ. rural – сільський і урбанізація) – процес поширення міських форм і умов життя на сільську місцевість. **Р.** здійснюється міграцією міського населення в сільські поселення та втягуванням сільських поселень міськими в сферу своєї діяльності.

Самоврядування – надане законом і державною владою право місцевих органів самостійно вирішувати коло питань, віднесених до їх компетенції; діяльність з реалізації даного права.

Світове господарство – система національних господарств усіх країн світу, об'єднаних міжнародним поділом праці і різноманітними економічними взаємозв'язками в господарський організм глобальних масштабів.

Світогляд – система узагальнених поглядів на світ і місце людини в ньому, на ставлення людини до оточуючої дійсності та до самої себе, а також обумовлені цими поглядами ідеали, принципи пізнання і діяльності.

Соціальна група – будь-яка сукупність людей (за розміром менша від суспільства), об'єднаних спільними ознаками чи відносинами (сім'я, етнос, соціум, клас та ін.).

Соціальна структура – сукупність соціальних (клас, трудовий колектив, група, прошарок), соціально-демографічних (молодь, пенсіонери), професійно-кваліфікаційних (робітники, селяни, інтелігенція), територіальних (типи поселень) і етнічних спільностей, пов'язаних відносно стійкими взаємними відносинами між собою.

Спірні території – території, на які претендують дві або кілька держав.

Стагнаційні райони – райони, в яких темпи соціально-економічного розвитку дорівнюють нулю або мають негативну тенденцію.

Столиця – головне місто держави, де знаходяться вищі органи державної влади і державного управління (резиденція президента, парламент, кабінет міністрів, виші судові і військові органи).

Суверенітет – незалежність і самостійність держави, що полягає у її праві на власний розсуд вирішувати свої внутрішні і зовнішні справи, без втручання будь-якої іншої держави. **С. народу** – визнання всіх громадян країни джерелом політичної влади. **С. особи** – право користуватися власними інтересами у взаємовідносинах з іншими політичними суб'єктами.

Суспільство – 1) спільність усього населення планети з усіма його інститутами; 2) сукупність усіх спільностей і класів конкретної країни.

Таймшер – галузь туризму, що набула значного розвитку останнім часом (охоплює понад 4 тис. курортів у світі, майже 3,5 млн власників **Т.**); система пільгових умов сімейного туризму та відпочинку; пакет документів, що дає власнику право на користування пільгами під час сімейного відпочинку.

Таксон – регіональна одиниця у країнознавстві (країна, край, регіон, район, історико-географічний край).

Такс-фрі (Tax-free) – система часткового повернення податку на додану вартість у низці країн при покупці і вивозі товару іноземцями; як правило, використовуються у великих магазинах при придбанні товару зверху певної суми; гроші можуть повертатися при перетині кордону або в країні постійного перебування.

Територіальна організація населення – просторова форма життєдіяльності населення. Включає розміщення населення, функціональні територіальні взаємозв'язки поселень і ареалів концентрації населення.

Територіальна структура господарства (ТСГ) – сукупність певним чином взаєморозташованих і зчленованих територіальних елементів господарства, які знаходяться в складній взаємодії в процесі розвитку народногосподарської системи (включає населення, сфери, види і результати його діяльності на певній території в комплексі з відповідною соціальною і природною основою).

Територіальні води держави – частина прибережної акваторії моря або океану, яка входить до складу держави.

Територіально-рекреаційна система (ТРС) – 1. Об'єкт дослідження рекреаційної географії, комплексна геосистема, що об'єднує соціальні, техногенні, природні компоненти; розглядається в одному ряду з територіальними виробничими комплексами (ТВК) і природними геосистемами. Має декілька функцій: економічну (просте та розширене відтворення трудових ресурсів), бюджетну (прибутково-видаткова стаття), соціальну (задоволення індивідуальних і групових рекреаційних потреб). 2. Соціальна, керована (частково самокерована) геосистема, гетерогенна за складом (складається з взаємозв'язаних підсистем відпочиваючих, природних і культурних комплексів, інженерних споруд, обслуговуючого персоналу, органу управління), що характеризується функціональною (стан підсистеми визначається функцією системи в цілому) та територіальною цілісністю.

Територіально-туристичний комплекс – 1. Складне територіально-господарське утворення, сукупність туристичних закладів, підприємств сфери обслуговування, об'єднаних тісними економічними та виробничими зв'язками та спільним використанням рекреаційних ресурсів території (за М. П. Крачило). 2. Група туристичних підприємств і установ, що мають загальний характер організації туризму та відпочинку, єдину систему туристичного, культурно-побутового та господарського обслуговування (об'єднує декілька туристичних центрів); містобудівне утворення, що складається з рекреаційних споруд, об'єднаних на основі єдиного композиційного вирішення та централізованої системи основного та допоміжного обслуговування туристів.

Територія (лат. *territorium*, від *terra* – земля, країна) – частина поверхні суші з притаманними їй природними умовами і ресурсами, а також створеними в результаті людської діяльності властивостями. Характер території істотно впливає на об'єкти (природні й створені людиною), розташовані на ній, і на взаємодію між ними; в свою чергу самі об'єкти впливають на характер території. Поняття території більш конкретне, ніж простір. У Великій Британії в словнику з суспільної географії територія визначається як «частина простору, зайнята певною особою, групою осіб або державою».

Територія країни (держави) – частина земної кулі, яка знаходиться під суверенітетом (верховенством) певної держави; важливий об'єкт країнознавчих досліджень. До складу території держави входять суша в межах кордонів, внутрішні води, територіальні води і повітряний простір над ними (тропосфера, стратосфера, іоносфера, але верхня межа юридично не встановлена).

Топоніміка (від грец. *topos* – місце) – наука, що вивчає походження і зміст назв (імен) географічних об'єктів.

Тоталітарна держава – передбачає повний (тотальний) контроль держави над усіма сферами суспільства. В Т. д. обмежуються конституційні права і свободи, забороняються всі опозиційні організації, мають місце мілітаризація суспільного життя і репресії по відношенню до інакомислячих.

Транскордонні райони – регіони по обидва боки від державного кордону, які активно взаємодіють між собою.

Трансфер – будь-яке перевезення туриста в межах туристичного центру (доставка з вокзалу, аеропорту або морського порту до готелю та назад з одного вокзалу, аеро- або морського порту до іншого; з готелю до театру та назад тощо).

Трудові ресурси – частина населення країни, яка має необхідні фізичні й духовні здібності та професійні знання для роботи в народному господарстві.

Тур – туристична подорож за обраним маршрутом з визначеними метою, терміном, комплексом послуг. В організованому туризмі – первинна продажна одиниця комерційного туристичного продукту.

Турагент – 1. Роздрібна туристична фірма, що займається реалізацією турів, що організуються оптовими туристичними фірмами, а також продажем споживачам окремих туристичних послуг (транспортних квитків, екскурсій тощо).

Туризм – форма масового подорожування та відпочинку з метою ознайомлення з навколишнім середовищем; характеризується екологічною, освітянською та ін. функціями.

Турист – тимчасовий відвідувач, який знаходиться в країні перебування не менше 24 год. і не переслідує мети отримання заробітної плати та постійного місця проживання. Цікавою є класифікація туристичного потоку (туристів) за Ф. Атером (1985); 1) туристи-«люкс», для яких економічні міркування не є визначальними; 2) «активні» туристи, які намагаються збалансувати свої економічні можливості та потреби; 3) «мимовільні» туристи, чії дії регламентуються їх економічним і соціальним статусом.

Туристика – комплексна дисципліна, що досліджує фактори та явища, пов'язані з туризмом. Термін використовується в Польщі, Чехії, Словаччині та інших країнах. Організація та управління Т. повинні перебувати в суворій відповідності до охорони природи.

Туристична зона – територіально-туристичне утворення, що об'єднує окремі туристичні регіони, райони, вузли, комплекси, центри. Забезпечує проведення кількох циклів рекреаційних занять (пізнавального, оздоровчого, спортивного); ландшафтно-планувальне утворення, що організується в районах найбільшого зосередження туристичних ресурсів і попиту на них.

Туристичні ресурси – сукупність природних, історико-культурних і соціально-економічних умов і ресурсів даної території.

Туристичний об'єкт – місце, що приваблює туристів завдяки своїм природним і штучно створеним рисам (природа, художні та археологічні цінності, кліматичні умови тощо).

Туристичний район – група туристичних комплексів, об'єднаних у територіальній структурі рекреаційно-туристичного господарства; виробничо-територіальне утворення, що спеціалізується на наданні населенню туристичних послуг. При виділенні Т. р. враховуються: 1) спеціалізація на туристичних послугах і зовнішні зв'язки території; 2) структура туристичних послуг і внутрішні зв'язки, 3) територіальна організація туристичних послуг.

Туристичний регіон – територіально-рекреаційна система, що об'єднує туристичні райони.

Туристичний ринок (в територіальному аспекті) – 1. Місцевий ринок туристичних послуг у будь-якому пункті. 2. Районний ринок туристичних

послуг у межах територіальної одиниці країни. 3. Єдиний національний ринок туристичних послуг на території всієї країни.

Туристська місткість території – максимальна чисельність туристів, які одночасно перебувають на даній території та не викликають порушення природної рівноваги.

Унітарна держава – форма державного устрою, при якій територія держави не має в своєму складі федеративних одиниць (федеративних республік, штатів, земель тощо), а поділяється на адміністративно-територіальні одиниці (департаменти, області, райони і т. ін.). В **У. д.** діє єдина для всієї держави конституція, єдина система органів влади, що створює умови для централізованого керівництва суспільними процесами, посилення цієї влади на всій території держави. Більшість сучасних держав – унітарні.

Урбанізація (від лат. urbanus – міський) – процес зростання міст і підвищення питомої ваги міського населення в країні, регіонів, світу.

Фашизм – політична доктрина, заснована на войовничому антидемократизмі, расизмі, шовінізмі, зовнішньополітичній експансії, звеличуванні тоталітарної держави, обстоюванні влади сильної авторитарної партії, що забезпечує абсолютний контроль над громадянами й державою.

Федерація (від лат. foederatio – союз, об'єднання) – форма державного устрою, при якій кілька державних утворень, які мають певну політичну самостійність, утворюють єдину державу. В основу **Ф.** устрою покладені національно-етнічні (Росія), або територіально-адміністративні (США) принципи. Характерні ознаки федерації: 1) територія федерації складається з території її окремих суб'єктів (республік – Росія, штатів – США, кантонів – Швейцарія, земель – ФРН); 2) суб'єкти федерації, як правило, наділені законодавчою владою; 3) компетенції між федерацією і її суб'єктами розмежовуються союзною конституцією; 4) кожен суб'єкт федерації має свою правову і судову системи. В світі 20 федеративних держав.

Форма державного устрою – територіально-організаційна структура держави, що встановлює порядок поділу країни на частини та взаємовідносини центральних і місцевих органів влади. Держави поділяються на унітарні, федеративні і конфедеративні. **Ф. д. у.** – важливий предмет країнознавчих досліджень.

Форма політичного режиму – сукупність прийомів, способів, методів здійснення державної влади в суспільстві. За **Ф. п. р.** держави поділяються на тоталітарні, авторитарні, демократичні. **Ф. п. р.** – важливий предмет країнознавчих досліджень.

Форма правління – організація верховної державної влади, порядок утворення її органів та їх взаємовідносини з населенням. Є три форми державного правління – монархічна, республіканська, співдружність націй. **Ф. п.** – важливий предмет країнознавчих досліджень.

Хорологія (від грецького choros – місце) (ареалогія) – наука про області розповсюдження (ареали) окремих видів, родин та інших систематичних груп (таксонів) рослин і тварин.

Цивілізаційний підхід – спосіб пояснення еволюції людства, побудований на виділенні як визначального фактору розвитку людського суспільства

специфіки відповідного типу цивілізації (наприклад, сучасний етап розвитку суспільства називають «постіндустріальним», «інформаційним», «постміжнародним» тощо).

Цивілізація – сукупність унікальних економічних, соціальних, політичних, духовних, моральних, психологічних, ціннісних та інших структур, які відрізняють одні історичні спільноти людей від інших. Тобто поняття **Ц.** означає в першу чергу рівень соціального прогресу суспільства на певному історичному етапі його розвитку. Термін **Ц.** виник у XVIII ст. у тісному зв'язку з поняттям «культура».

Чартер – договір між власником транспортних засобів і фрахтівником (наймачем, орендаром) на оренду транспортних засобів на певний термін.

Червоні книги – офіційні документи, що містять анотований та ілюстрований перелік рідкісних і зникаючих видів живих організмів, які потрібно охороняти.

Шовінізм – роздутий до ідеологічних крайнощів націоналізм, що виявляється у непомірному звеличенні своєї нації, наданні їй винятковості.

Якість життя населення – країнознавчий показник, що залежить від соціально-економічного розвитку країни (району) і визначається зайнятістю, доходами, кількістю і якістю житла, медичним обслуговуванням, кількістю і якістю навчальних закладів, рівнем розвитку соціальної інфраструктури.

Якість навколишнього середовища – показник, що характеризує стан усіх сфер (атмосфери, гідросфери, літосфери і біосфери) географічної оболонки та їх складових по відношенню до життєдіяльності людини.

Глосарій сформовано за джерелом: Будз М. Д., Мартинюк В. О., Постоловський Р. М., Троян С. С. Комплексне країнознавство (основні поняття, категорії, країни, персоналії) : словник-довідник. Київ : ПП Самборський І. О., 2003. 256 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок оформлення титульного аркуша контрольної роботи

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

КОНТРОЛЬНА РОБОТА

з дисципліни: «Туристичне країнознавство»

на тему: «ТУРИСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КАНАДИ»

Виконав:
студент 3-го курсу
спеціальності 242 «Туризм»
групи УТз-31
ПБ

Перевірив:
к.е.н., доц. Гапоненко Г. І.
к.е.н., доц. Сідоров М. В.

Кількість балів _____

Харків – 20__

Приклад оформлення рисунків

Рисунок 1.1. Культурно-історичні ресурси Португалії [7]

Приклад оформлення таблиць

Таблиця 2.1

Внесок туризму у ВВП США (2011–2018 рр.)

Рік	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Сума, трлн дол. США,	1,201	1,260	1,292	1,348	1,408	1,439	1,541	1,596
% від загального ВВП	7,7	7,8	7,7	7,7	7,7	7,7	7,9	7,8

Складено автором за джерелами: [13,14].

Навчальне видання

Гапоненко Ганна Ігорівна
Парфіненко Анатолій Юрійович
Сідоров Михайло Вадимович

ТУРИСТИЧНЕ КРАЇНОЗНАВСТВО

Методичні рекомендації до вивчення дисципліни
(для здобувачів першого (бакалавського) рівня вищої освіти
спеціальності 242 «Туризм і рекреація»)

Коректор *Л. Є. Стешенко*
Комп'ютерне верстання *В. В. Савінкова*
Макет обкладинки *І. М. Дончик*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 4,04. Наклад 100 пр. Зам. № 27/2023.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.09
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна